

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

**NÁZOR VEŘEJNOSTI NA UPLATŇOVÁNÍ PRINCIPU SOCIÁLNÍ
SOLIDARITY V ČR**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce:

Mgr. Aleš Novotný

Autor práce:

Barbora Potůčková

2008

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Názor veřejnosti na uplatňování principu sociální solidarity v ČR* vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě / v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivací Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 25. srpna 2008

.....
podpis studenta

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce panu Mgr. Aleši Novotnému za odborné vedení bakalářské práce a za vstřícnou spolupráci. Také bych ráda poděkovala slečně Bc. Lence Malířské za poskytnutí cenných rad při závěrečném zpracovávání bakalářské práce. Děkuji své rodině za umožnění studia a za jejich celkovou podporu, bez které bych se neobešla.

Abstrakt

Public view on the principle of the social solidarity implementation in the Czech Republic

This thesis deals with the principle of the social solidarity. Social solidarity is closely connected with creating of suitable life conditions and with resources allocation to the individuals and social groups within the implementation of the idea of social equity in the society. In the current society the principle of social solidarity is realized by the state de distribution and transfer policy. In the theoretical part of my thesis I deal with the history of development of the social policy since the oldest roots through the development within the European Union to the situation in the Czech Republic. In the other chapters I focus on social solidarity target groups and its implementation in the Czech social policy - social security system and the care about the social security system. At the end of the theoretical part I describe the way of the social security funding.

The aim of the thesis was to find out the view of common Czech Republic population on the principle of social and intergenerational solidarity implementation into the society and to find out the rate of confidence of citizens in the state social system.

My research work is based on the quantitative research using the technique of the questionnaire. Investigation was performed by questionning in the region of „Vysočina land“ via e-mail.

I think that I accomplished the stated targets and both hypotheses were proved. Results of the research work are that Czech citizens prove great deal of the social feeling. About half of the respondents support social solidarity and about 60% of respondents agree with intergenerational solidarity. Furthermore it was found out that about half of the respondents doesn't believe to the state social system.

Conclusions resulted from the research work may serve as warning on the common social tuning and as an indicator of dearth in the social system which would be suitable to solve as the first one.

Obsah

Úvod	7
1 Současný stav	9
1. 1 Pojem sociální solidarita	9
1. 1. 1 Odborná definice sociální solidarity	9
1. 1. 2 Pojem solidarita a jiné pojmy z okruhu sociální politiky	9
1. 1. 3 Princip solidarity a sociální politika	12
1. 2 Historie solidarity	13
1. 2. 1 Nejstarší kořeny solidarity	13
1. 2. 2 Sociální stát	14
1. 3 Uplatňování sociální solidarity v současné sociální politice	16
1. 3. 1 Sociální politika uplatňovaná v Evropské unii	16
1. 4 Sociální politika v ČR	17
1. 4. 1 Sociální politika v Československu	17
1. 4. 2 Současnost sociální politiky v ČR	18
1. 5 Cílové skupiny solidarity v ČR	19
1. 5. 1 Zaměření sociální solidarity v České republice	19
1. 6 Uplatňování sociální solidarity v ČR	20
1. 6. 1 Důvěra občanů v sociální systém státu	20
1. 6. 2 Systém sociálních dávek a systém sociální politiky	21
1. 6. 3 Nestátní neziskové organizace	26
1. 7 Financování sociální solidarity v ČR	27
1. 7. 1 Koncepce a výdaje sociální politiky	27
1. 7. 2 Povinné a dobrovolné pojištění	27
1. 7. 3 Zdroje financování	28
2 Cíl práce a hypotézy	30
2. 1 Cíl práce	30
2. 2 Hypotéza 1	30
2. 3 Hypotéza 2	30

3 Metodika	31
3. 1 Metoda a technika sběru dat	31
3. 2 Charakteristika výzkumného souboru	32
4 Výsledky	33
4. 1 Identifikační část dotazníku	33
4. 2 Sociální solidarita posuzovaná v závislosti na vzdělání respondentů	35
4. 3 Mezigenerační solidarita posuzovaná v závislosti na věku respondentů	42
4. 4 Míra důvěry občanů v sociální systém státu	47
4. 5 Osobní solidarita – charitativní činnosti	51
5 Diskuse	53
6 Závěr	60
7 Seznam použité literatury	62
8 Klíčová slova	66
9 Přílohy	67

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá sociální solidaritou. Samotný pojem solidarita znamená soudržnost. Solidární jsou ti lidé, kteří projevují spoluúčast na utrpení jiných. Jde o snahu vyrovnat podmínky k životu ve společnosti. Šanci na vyrovnanou životní úroveň by měli mít všichni občané bez ohledu na jejich zdravotní či jiné postižení, bez ohledu na jejich rasu, pohlaví či víru. Sociální solidarita je nepostradatelnou součástí každé lidské společnosti, je neviditelnou silou, která hýbe vývojem lidstva a je předpokladem celkového pokroku. Už od ranných společenských seskupení se objevovali sociální problémy a společnost se vždy snažila o své „nemohoucí“ členy starat. V historii byla nejrozšířenějším druhem pomoci, jak tyto členy společnosti zabezpečit, solidarita jedinců a různých spolků a sdružení a především církví. Tato solidarita se uskutečňovala a stále uskutečňuje i mimo politiku státu. I dnes se soukromé osoby (sponzoři), nestátní neziskové či dobročinné organizace a církve významně podílejí na pomoci znevýhodněným občanům. Společnost má odjakživa přirozenou potřebu se k fenoménu sociálních problémů určitým způsobem postavit.

Státní sociální politika se zaměřuje především na rovnost šancí a příležitostí při zapojování se do pracovního procesu. Zároveň zabezpečuje důstojnou pomoc a péči pro občany, kteří se už do tohoto procesu ze závažných důvodů zapojit nemohou. Stát se v rámci sociální politiky snaží v co nejvyšší míře zamezit chudobě, sociálnímu vyloučení a sociální dezintegraci, snaží se pomáhat občanům, kteří jsou ohroženi nějakou zatěžující sociální událostí. Většinou jsou sociální problémy řešeny redistribuční politikou státu, tedy přesuny mezi jednotlivými příjmovými skupinami, pomocí daní a sociálních dávek. Tyto transfery ale nemusí být u obyvatelstva vždy přijímány kladně. Existuje mnoho rozdílných pohledů, kterými se lze na sociální solidaritu a s ní související sociální politiku státu dívat. Státní přesuny jsou z velké části realizovány pomocí daní a jiných plateb do státního rozpočtu (např. platby sociálního a zdravotního pojištění). Těmto platbám se chtějí občané co nejvíce vyhnout a naopak z výplat dávek se snaží získat maximum. Proto jsou názory na státem uplatňovaný princip sociální solidarity tak rozdílné. Důležitá je míra důvěry občanů ve státní sociální systém a jeho spravedlnost. Solidarita předpokládá vzájemnou důvěru mezi účastníky

sociální politiky (stát a občané). Pokud ale společnost předpokládá spíše možnost zneužití systému sociálních dávek, ochota zapojit se do tohoto systému výrazně klesá.

Cílem výzkumu je zjistit míru sociální a mezigenerační solidarity. Informace o souhlasu či nesouhlasu se sociální solidaritou budou porovnány v závislosti na vzdělání respondentů. Míra mezigenerační solidarity bude vyhodnocena v závislosti na věku dotazovaných. Dílčím cílem mé práce je pokusit se zjistit, zda je česká veřejnost sociální politice nakloněna anebo zda se obává zneužívání sociálního systému státu.

Důvod, proč jsem si vybrala toto téma bakalářské práce je částečně rozebrán výše. Na tomto tématu mě přitahovala hlavně zmíněná rozdílnost názorů na solidaritu, ať už sociální či mezigenerační. Názory ve společnosti se opravdu různí a domnívala jsem se, že bude zajímavé zjistit rozložení těchto názorů v kontextu se vzděláním a věkem. Také povědomí o zneužívání sociálního systému státu jsem považovala za aktuální a důležité téma k prozkoumání.

Můj výzkum by mohl upozornit na obecné sociální naladění veřejnosti a také by mohl sloužit jako ukazatel, které z nedostatků v sociálním systému státu by bylo vhodné řešit v první řadě.

1 Současný stav

1. 1 Pojem sociální solidarita

1. 1. 1 Odborná definice sociální solidarity

Evropská federace svazů a veřejných služeb (EPSU) a vzdělávací agentura Evropské odborové organizace (ETUCO) se na semináři v Budapešti v březnu 2005 shodly na definici sociální solidarity jako kolektivní akce k překlenutí individuálních rizik, která nemohou být samotnými jednotlivci (či sociálními skupinami) řešena a vyřešena. Těmito riziky byly definovány sociální události, jako je stáří, nemoc, nezaměstnanost a chudoba. Jako prostředky k uplatňování sociální solidarity pak byly určeny pravidla národní legislativy, veřejné rozpočty a rozhodování veřejné správy (18). Různé pohledy na sociální solidaritu přináší rozdělení solidarity na mezinárodní, celostátní, místní či regionální a solidarita jedinců a rodin. Mezinárodní solidarita je představována především aktivitami světových organizací (ES, WHO, Rada Evropy, atd.) a ratifikacemi evropských smluv členskými státy. Celostátní solidarita je obsažena v celospolečenské spoluúčasti občanů, například na tvorbě finančních zdrojů (daně, pojištění), je organizována státem a je tedy zakotvena v ústavě (25), zákonech a zákonných předpisech. Solidarita místní staví na pomoci v rámci určitých sociálních skupin, například od podniků, církví, spolků a charit (neziskové organizace, dary a příspěvky různých firem, atd.). Jednotlivci a rodiny jsou též nedílnou součástí sociální solidarity, která zahrnuje například mezigenerační solidaritu, solidaritu zdravých k nemocným apod.(9).

1. 1. 2 Pojem solidarita a jiné pojmy z okruhu sociální politiky

Princip solidarity

Samotný pojem solidarita znamená soudržnost, pospolitost či různým způsobem projevenou spoluúčast (28). Sociální solidarita souvisí s vytvářením vhodných životních podmínek a rozdělováním prostředků jedincům a sociálním skupinám v zájmu naplňování ideje sociální spravedlnosti ve společnosti. Člověk je závislý na soužití lidské společnosti jako celku. Solidarita je výrazem lidského porozumění, ale také příslušné odpovědnosti. Je to snaha o sjednocování individuálních a skupinových

zájmů, především pokud jde o materiální životní podmínky. Sociální solidarita je založena na principu svobodné vůle jednotlivců, jejich ochoty podřídit se zájmům celku. V moderním pojetí je solidarita všeobecnou silou, která hýbe nejen hmotným, ale také mravním i duchovním vývojem lidstva. Sociální solidarita je významným předpokladem všeobecného pokroku. V současné společnosti je princip sociální solidarity realizován především pomocí redistribuční a transferové politiky státu, jejíž podstatou je zvyšování daňového zatížení vyšších příjmových skupin obyvatelstva za cílem zvyšování příjmů sociálně a ekonomicky znevýhodněných jedinců a skupin. Stále významnější se stává také solidarita jedinců, různých spolků či občanských sdružení, která se uskutečňuje mimo státní redistribuční mechanismus (4).

Princip subsidiarity

Subsidiarita označuje pomoc a poskytování pomoci. Princip subsidiarity přistupuje k jednotlivci jako individuu s jedinečnými vlastnostmi, schopnostmi, dispozicemi a možnostmi. Tyto vlastnosti by měly být chráněny a rozvíjeny, aby byl jedinec schopný a ochotný vynakládat úsilí na sociální bezpečí své, svého okolí i celé společnosti. Z toho vyplývá, že každý by si měl nejdříve pomoci sám a v případě, že to není možné, může požádat o pomoc své nejužší okolí (rodina), a pokud ani tady pomoc není objektivně možná, obrátit se ke společenství vyššího řádu (4).

Sociální dezintegrace

Sociální dezintegrace je novějším synonymem pro tzv. společensky nepřízpůsobilé občany. Jedince, kteří se dostali do nepříznivé situace a nemohou ji překonat bez pomoci společnosti. Zvláštním aspektem je, že ji v některých případech ani překonat nechtějí, nebo už ztratili schopnost si tuto situaci jako nepřijatelnou uvědomit (23).

Sociální vyloučení

Sociálním vyloučením je takový stav, kdy jedinec není schopen plně se účastnit společenského dění a plně využívat výhody, které společnost poskytuje. Je marginalizován (vyloučen) z okruhu společnosti a v důsledku toho je ohrožen nejen materiální chudobou (24), ale i nerovnými příležitostmi, nedostupností vzdělání či nemožností podílet se na společenském životě (23).

Marginalizované skupiny

Marginalizace sama o sobě znamená odsouvání jedinců, skupin, sociálních vrstev nebo společností do méně významného postavení, přesunutí na okraj společnosti. Marginalizovaný je ten, který stojí na rozhraní dvou skupin nebo tříd, aniž je plně zařazen a akceptován jednou z nich (5).

Sociální síť

Pod pojmem *sociální síť* rozumíme souhrn všech opatření státu pro zajištění sociální podpory obyvatelstva (28). Žádný občan, díky sociální síti, nemůže být v důsledku ekonomických reforem existenčně ohrožen. Jde o systémové uspořádání minimálních dávek sociálního pojištění, sociálních (státních) podpor a sociální pomoci. Dle současného pohledu moderní „evropské“ sociální politiky, má zajistit jen důstojnou minimální hranici životních potřeb a ponechat na vlastní iniciativě jedince, aby si zařídil lepší životní standard. Tyto aspekty souvisí zejména s probíhající krizí welfare state. (23).

Rovnost příležitostí

Rovnost příležitostí znamená vyrovnání životních možností pro všechny členy společnosti bez ohledu na jejich ekonomické zařazení (5), pohlaví, rasu, barvu pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního či sociálního původu, příslušnosti k národnostním nebo etnickým menšinám, rodu nebo jiného postavení (10) a souvisí s rovností práv, tedy se stejnou aplikací práva na všechny jedince ve společnosti (5).

Sociální událost

Sociální událost je životní situace, která vede k následkům jako jsou ztráta či ztížení společenského, zejména ekonomického uplatnění. Občané se mohou dostat do různých životních situací – přirozených biologických (narození, dospívání, těhotenství, stáří, smrt), přirozených sociálních (životní start, založení rodiny, výdělečná činnost), nepřirozených biologických (nemoc, invalidita) nebo do nepřirozených sociálních událostí jako je dezintegrace, samota, chudoba). V některých takových situacích jsou lidé bezprostředně ohroženi buď ztrátou příjmů (23) (stáří, smrt např. živitele rodiny, ...

(28), nebo mimořádnými velkými náklady (23) (smrt, narození, ... (35), a nebo mimořádnými zdravotními či sociálními omezeními (23).

Chudoba

Chudoba je jednou z nejstarších sociálních událostí. V dnešní Evropě není chudoba otázkou smrti hladem, jak tomu stále ještě je v rozvojových zemích třetího světa, ale otázkou deprivací, nerovností a nedostupností. V rozvinutých státech Evropy je chudoba stav, kdy nedostatek peněz neumožňuje zabezpečovat důležité (základní) životní potřeby na přiměřené úrovni. Společensko – ekonomický vývoj moderní společnosti rozděluje chudobu ještě na absolutní – takový nedostatek prostředků k uspokojování základních životních potřeb, že ohrožuje existenci člověka a hrozí jeho smrt, a relativní – což je stav uspokojení potřeb na výrazně nižší úrovni, než je v dané společnosti (státě) obvyklé (23).

Hmotná nouze

Hmotná nouze je stav, kdy osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni přijatelné pro společnost. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit, ani vlastní prací, uplatněním nároků a pohledávek či prodejem nebo využitím majetku, a vyřešit tak svoji situaci vlastními silami (13).

Filantropie

Filantropie je postoj, který zdůrazňuje povinnost člověka pomáhat druhým. Je to tzv. lidumilnost či dobročinnost (28). Monoteistické církve jsou považovány za zakladatele filantropie, zdůrazňována byla vždy jejich výzva k dobročinnosti (23).

1. 1. 3 Princip solidarity a sociální politika

Princip solidarity je základním stavebním kamenem sociálního státu (28). Předmětem sociální politiky sociálního státu je chudoba (11) čili ekonomická nerovnost ve státě (4). Nerovnost ekonomického zabezpečení jedinců i sociálních skupin je společností akceptována a je dokonce považována za hybnou sílu společenského vývoje. Představy o sociálním zaopatření chudých nebo jinak sociálně znevýhodněných skupin obyvatelstva nás přivádí k sociálním státem přerozdělovaným statkům (11).

Přerozdělovací funkce sociální politiky by měla napravovat výchozí nerovné ekonomické a sociální postavení lidí a to v míře, jakou společnost považuje za žádoucí a nezbytnou při řešení rozdílů v životních podmínkách lidí. Přerozdělovací funkce se týká redistribuce nejen od bohatých k chudým, ale i v rámci jednotlivých příjmových skupin obyvatelstva (4). Mluvíme – li o přerozdělování (28) nebo-li redistribuci, jedná se ponejvíce o přidělování sociálních dávek (sociálních příjmů) (11). Pod pojmem sociální dávky nacházíme definici o věcném i peněžním plnění občanům v rámci sociálního zabezpečení, která představuje společensky organizované zabezpečení pracujících a jejich rodin pro případ sociálního znevýhodnění (např. pracovní úraz, těhotenství, ztráta živitele...apod.) (28).

Uplatňování principu sociální solidarity by nemělo v žádném případě vést k utlumení ekonomické aktivity jednotlivců a ke snižování jejich odpovědnosti za realizaci vlastních životních podmínek (4).

1. 2 Historie solidarity

Problém obživy a na ní závislé chudoby či bohatství je nejstarším známým sociálním problémem. Od prvních lidských pospolitostí vede dlouhá cesta k důstojnému uspořádání sociální ochrany (23). Stupeň vývoje sociální politiky odpovídá vždy dané etapě, konkrétním dynamickým záměrům společnosti, její hodnotové úrovni a jejímu sociálnímu úsilí a snaze o dosažení společensky významných cílů (9).

1. 2. 1 Nejstarší kořeny solidarity

Kořeny uspořádání sociálních věcí nacházíme již v rodovém uspořádání společnosti. S dělbou práce a vyšší společenskou organizací, jakou bylo rodové, kmenové či klanové uspořádání, vznikl problém péče o ty, kteří nebyli plně schopni se o sebe postarat v rámci společenského systému. Rodová solidarita nevytvářela žádné speciální instituce (23). S dělbou práce vzniká situace, kdy se začínají vytvářet především ekonomické, politické a právní rozdíly mezi lidmi. Z toho vyplývá i potřeba různých sociálních opatření (9). Kmenová solidarita vedená náčelníkem se postupně vyvinula v paternalismus. Jehož vrchol představoval „otec“ – náčelník, despota, feudál,

diktátor. Ten pak přiděloval role a prostředky všem, tedy i sociálně potřebným (přídělový systém). První státní podpory se dostávali lidem, o které se středověký stát opíral (23). Byla to především práva vojáků, vdov po vojácích – právo na třetinový vojenský příděl, práva pro nezletilé syny – sirotky po vojácích, a práva válečných veteránů na zajištění obživy pro stáří (9).

První koncepce sociálních institucí vytvořili Řekové a ovlivnili tak na delší dobu evropský sociálně politický vývoj. Avšak nepovažovali soucit a pomoc sociálně slabším za kladné hodnoty. Každý člověk v tíživé situaci si měl poradit sám, a pokud se mu to nepovedlo, měl rány osudu alespoň důstojně snášet. Masy chudých svobodných občanů ale začali ohrožovat stát. Proto se zaváděly tzv. diety, které lze považovat za předchůdce sociální podpory v nezaměstnanosti v dnešní společnosti. Diety se později proměnily v dary – přídělové lístky (např. příděl obilí). Na sociální záruky ale nebyl nárok, byly pouze přidělovány. Prázdnota antických vládnoucích vrstev a pocity strachu a odcizení občanů vedlo k potřebě v něco věřit, cítit sounáležitost s druhými. Na tyto potřeby našli antičtí občané odpovědi v základech křesťanství (23).

Monoteistická náboženství formulovala pomoc bližnímu jako ctnost (23). Solidarita té doby představovala náhodnou pomoc, s dobročinným charakterem a byla značně nahodilá a neorganizovaná (9). Feudální uspořádání společnosti dalo vzniknout problému obživy lidí „bez pána“, který časem přešel v problém chudoby. Pomoc potřebným a nuzným se stala předmětem činnosti klášterů a náboženských obcí. Takovýto stav ale nebyl dlouhodobě udržitelný a postupně se do péče o chudé a sociálně slabé začala zapojovat i šlechta a obce. Chudoba se stala předmětem zájmu i úřední moci – povolení žebrať, péče o chudobné se později vyvinulo v právo na pomoc v nouzi (chudinské zákony). Vznikla povinnost obecních radních pečovat o chudé. Už některé reformní křesťanské směry začaly usilovat o sociální rovnost (např. husité) (23).

1. 2. 2 Sociální stát

Postupem času byly všechny teorie sociální pomoci potřebným nahrazeny systémovým, nebo-li institucionálním pojetím. Sociální politiky a sociální instituce začaly být vnímány jako nezbytná součást společenského uspořádání (23). Po druhé

světové válce se sociální politika většiny evropských států (vítězných i poražených) orientuje na pojetí tzv. sociálního státu (9). Sociální stát, nebo – li welfare state, staví na myšlence, že podmínky života člověka jsou i věcí veřejnou. Slovo welfare vyjadřuje v kontextu sociální politiky stav slušného žití. Sociální stát je takový stát, který na sebe bere péči o sociální práva svých občanů (20). Sociální stát vytváří sociální prostředí, ve kterém jsou uspokojována občanská práva, jako jsou stejné příležitosti, dostupnost základního vzdělání, základní zdravotní péče, výdělečné činnosti a přiměřeného bydlení. Institucionální pojetí je založeno na solidaritě a redistribuci mezi skupinami obyvatel (23). Sociální státy však neexistují v jedné podobě, jejich struktura a obsah je determinována řadou faktorů (20). Obecně uznávány jsou tři typy sociálních států. Prvním z nich je sociálně – demokratický model (17) (redistributivní typ) (9), který zahrnuje jak kapitalistické tak socialistické tendence (20) a snaží se občanům poskytnout rovnost relativně vysokého standardu životní úrovně. Všechny vrstvy obyvatelstva jsou zahrnuty do jednoho univerzálního systému pojištění (17). Stát je jediným garantem a poskytovatelem sociálních dávek a služeb. Druhý typ sociálního státu bývá označován jako liberální typ nebo také tržní či reziduální. Tento typ sociálního státu zdůrazňuje individuální odpovědnost a potřeby lidí jsou primárně uspokojovány rodinou a trhem. Sociální pomoc státu přichází na řadu až ve chvíli, kdy tyto dva subjekty selžou. Míra redistribuce ze strany státu je nejnižší ze všech tří typů sociálního státu. Třetím typem rozumíme výkonnostní (9), nebo – li konzervativní (17), či jako neoklasickou koncepci. Tento typ zdůrazňuje význam pracovních zásluh pro uspokojování potřeb občanů. Stát garantuje jen základní společensky uznaná minima potřeb (9) – zajišťuje minimální příjem jednotlivcům i rodinám aniž by se ohlížel na tržní hodnotu jejich majetku, zmenšuje rizika spojená se sociálními událostmi (17) a vytváří prostor pro působení nestátních organizací (9).

V posledních letech tohoto století se v odborné literatuře hovoří o krizi sociálního státu. Růst nákladů na sociální dávky a služby, způsobené stárnutím obyvatelstva a poklesem podílu výdělečně činných osob ve společnosti, zapříčinil rostoucí kritiku institucionálního pojetí (23). Sociální politika je kritizována především díky tomu, že tlumí ekonomickou a občanskou iniciativu, že vede k nerovnému růstu

prostředků vydávaných na sociálněpolitická opatření a k jejich ne hospodárnému využívání (9). Politika sociálního státu začala selhávat na poli úspěšnosti a efektivity sociálně – politických opatření. Každá další sociální dávka se stávala nebezpečím pro výkonnost ekonomiky. Růst nákladů, zdražení vstupů a ztížení konkurenceschopnosti vedly k nárokům na úspory ve všech oblastech, tedy i v oblasti sociální. Známe několik základních příčin krize. Neúměrný růst nákladů, kdy ropné krize s sebou přinesly dlouhotrvající pokles hospodářské ekonomiky, přičemž výdaje na sociální politiku mají charakter stálého růstu. Také ztráta efektivity sociálního státu se podílí na jeho krizi. Je zdůrazňováno zvýhodnění dobře informovaných občanů a ne těch, kteří to potřebují. Nemaý podíl na krizi sociálního státu mají demografické změny jako například stárnutí populace a také krize legitimacy. Původní myšlenky rovnosti se vytrácejí a stát více sleduje předchozí výděly občanů, kteří chtějí ze sociálního státu čerpat. To značně zpochybňuje ideály sociální rovnosti (20).

1. 3 Uplatňování sociální solidarity v současné sociální politice

1. 3. 1 Sociální politika uplatňovaná v Evropské unii

Evropská unie byla založena na dodržování základních lidských práv a svobod, i když z počátku neměla vlastní sociální cíle. Lidská práva a základní svobody spolu s vysokou zaměstnaností, důstojností, rovností a sociální ochranou se staly jedním ze základních cílů Evropské unie. Hovoříme – li o sociální ochraně, jde o souhrnný pojem označující sociální zabezpečení a sociální pomoc, jimiž je zajišťována sociální solidarita (24).

Model Evropské unie je sestaven ze třech základních prvků: ze společného trhu, z určitého institucionálního uspořádání a z tzv. „vyvažujících opatření“ z oblasti sociální. V současnosti nemá EU jednotnou organizaci a strukturu národních systémů členských států. Každá země musí mít systém sociálního zabezpečení obsahující pouze určitá opatření, které jsou v souladu s politikou volného pohybu pracovních sil v rámci Unie. Sociální zabezpečení je v národních systémech členěno na sociální pojištění a sociální pomoc (9).

Jako nástroj uplatňování sociálního zabezpečení a usměrnění dalšího rozvoje penzijních systémů v Evropě, přijala EU v r. 2000 metodu otevřené koordinace. Jejím prioritami je zachovat schopnost systémů zabezpečení plnit dohodnuté sociální cíle, udržovat stálost finančních zabezpečovacích systémů a podporovat schopnost elasticky reagovat na změny potřeb ve společnosti a podmínek ve světě. Při tom jsou však respektovány národní tradice jednotlivých států a principy subsidiarity i solidarity (24).

Sociální pomoc není poskytována pasivně, je zdůrazňována aktivující pomoc chudému tak, aby si pomohl sám svou vlastní prací. Dalším ze stěžejních úsilí sociální pomoci se stal boj proti sociálnímu vyloučení. Sociální pomoc má být poskytována individualizovaně, povětšinou prostřednictvím obce, tudíž je záležitostí každého státu, který tyto povinnosti samostatně upravuje. V mezinárodním měřítku však vyhlášené dokumenty stanoví pro oblast chudinské péče určité minimální standardy (minimální příjem k zajištění základní životní úrovně, minimální životní standard), které musí být členskými zeměmi EU respektovány (24).

1. 4 Sociální politika v ČR

1. 4. 1 Sociální politika v Československu

Československo se po skončení války stalo demokratickým státem a tehdejší vláda přijala nový zákon o *národním pojištění*. Tím byl položen základní kámen moderní sociální politiky a některých pokrokových sociálních ideálů (23).

Následné sociální reformy vyplývající z politické situace nahradily tento zákon zásadami „sovětského“ paternalistického typu (23). Režim reálného socialismu přesunul celé sociální skupiny a skupiny profesí, uplatňující se jen na sekundárním trhu, na primární trh práce. Dotoval sociální sféry, ze kterých vychází největší podíl chudých i ceny základních potravin a energií, zřídil bezplatné zdravotnictví a školství. Socialistický režim mimořádně zasáhl do sociální problematiky také pomocí velkoplošných sociálních dávek, které byly vázány na zaměstnání, a měli univerzální povahu. Člověk dávku získal na základě příslušnosti k některé vymezené kategorii občanů a ne jako adresně potřebný jedinec. Dávky státu sloužili mimo jiné jako nástroj sociální kontroly. Přes všechny tyto státní zásahy chudí a potřební existovali i v období

socialistického státu. Režim tak výskyt chudoby svými zásahy do sociální sféry „zneviditelnil“. Chudoba byla rozložena v individuálním životním cyklu a spojena s některými jeho etapami (důchodci, mladé rodiny s dětmi). Socialismus chudobu popíral a marginalizoval. Odkazoval na její malý výskyt – kde nejsou bohatí, nemůžou být ani chudí, a taktéž chudobu kriminalizoval a medikalizoval (11).

1. 4. 2 Současnost sociální politiky v ČR

V současných evropských společnostech má velký podíl na politických aktivitách již zmiňovaná politika sociální. Je faktem, že výdaje vyplácené v rámci systémů sociální péče odčerpávají značné podíly z veřejných financí. Ne jinak je tomu i v České republice, kde deficity v hospodaření státu nutí znovu a znovu se zamýšlet nad tím, jak celý systém vyváženě nastavit. Výsledkem by měla být úsporná politika, kde by jedinec a jeho rodina, ne vláda či stát, byli odpovědní za svůj osud a za úroveň svého standardu. Česká sociální politika prochází neustále různými změnami, o kterých rozhoduje více faktorů (11).

Základní principy (jako princip solidarity) a práva občanů v rámci sociální politiky jsou ukotveny v zákonných normách – v evropských úmluvách, které ČR ratifikovala, v Ústavě ČR, v Listině základních práv a svobod a v zákonech sociálního zabezpečení a sociálního pojištění (23).

Vzhledem ke vstupu České republiky do Evropské unie 1. května 2004 (6) a ratifikaci Evropských smluv, podle Ústavy České republiky, mají smlouvy evropského společenství větší váhu než zákony ČR. V ústavě České republiky se dočteme, že „vyhlášené mezinárodní smlouvy, které Parlament ČR ratifikoval a jimiž je tedy Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu“. Takže stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva (25).

V Listině základních práv a svobod je zakotveno několik práv, které lze považovat za uplatňování principu sociální solidarity v České republice. Jedním z nich je zajišťování rovnosti ve společnosti, neboť stát se tímto zavazuje, že v přiměřeném rozsahu zajistí občany, kteří nemohou bez své viny získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Dále je zde zmíněno právo žen a mladistvých na zvláštní pracovní

podmínky se zvýšenou ochranou zdraví při práci, a právo mladistvých a zdravotně postižených občanů na zvláštní ochranu v pracovních vztazích a právo na pomoc v přípravě povolání, což je příklad uplatnění sociální solidarity, rovnosti a částečně i subsidiarity v sociální politice státu. V Listině základních práv a svobod se také hovoří o přiměřeném hmotném zabezpečení pro občany, kteří jsou aktéry sociálních událostí a zajištění základních životních podmínek při hmotné nouzi a o tom, že těhotné ženy jsou zaručeny odpovídající zdravotní podmínky a zvláštní ochrana v zaměstnání. Obsaženo je zde i právo na pomoc státu pro rodiče pečující o děti, čímž se stát zavazuje ke zvláštní ochraně rodinného systému (10).

1. 5 Cílové skupiny solidarity v ČR

1. 5. 1 Zaměření sociální solidarity v České republice

Sociální politika je definována jako orientace na sociální blaho občanů a jako taková je vrcholným prvkem politiky. Z pohledu občana je ale sociální politika vnímána jako kombinace výdajů a dávek, nemusejí tudíž na sociální politiku nahlížet zcela pozitivně. Výdajům, které jsou spojené s přerozdělovacím systémem ve společnosti (daně, platby sociálního a zdravotního pojištění), se občané snaží vyhnout. Naproti tomu z plateb dávek, které poskytuje stát k zajištění rovnosti ve společnosti, se snaží vytěžit maximum. Proto jsou také reakce veřejnosti na státem uplatňovanou solidaritu velmi různorodé. Hodnoty, názory a celkově mínění veřejnosti se pohybují na ose s protikladnými póly – více redistribuce versus méně redistribuce, nebo – li stát versus jedinec. Nacházíme zde otázku, zda výrazná redistribuce statků a velkorysost státu je opravdu výhodnější než transformace systému na úspornou sociální politiku a orientaci na jedince a jejich rodiny. Ti především by měli být odpovědní za svůj osud a za úroveň svého životního standardu (11).

Sociální solidarita v České republice je zaměřena na zvyšování příjmů znevýhodněných jedinců i skupin (4). Za potřebné můžeme považovat jednotlivce i rodiny s nízkým příjmem (11), ohrožené sociální událostí, která snižuje jejich společenské a zejména ekonomické uplatnění, či ohrožené chudobou (23) nebo jinak sociálně znevýhodněné (13).

Za znevýhodněné, či ohrožené osoby jsou považováni zejména senioři (13), lidé bez přístřeší (32), lidé s nízkou kvalifikací, dlouhodobě nezaměstnaní, osoby závislé na návykových látkách nebo navracející se po ukončení léčby závislosti, přistěhovalci, menšinové skupiny (Romové, Vietnamci, aj.), osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, osoby vracející se z dětských domovů či pěstounské péče po dosažení zletilosti (13). Zvláštní ochrana je poskytována také ženám, zvláště pak těhotným ženám, mladistvým a zdravotně postiženým občanům (10).

1. 6 Uplatňování sociální solidarity v ČR

1. 6. 1 Důvěra občanů v sociální systém státu

Solidarita předpokládá vzájemnou důvěru a pocit sdílené totožnosti mezi účastníky systému sociálních dávek, kteří přijímají společně s kolektivní ochrannou i individuálně rozdílná rizika. Rozdílnost v individuálních výhodách – zisků ze systému, které poskytuje v rámci solidarity sociální politika, může vyplývat z různé úrovně povinností a nároků kladených na různé kategorie občanů. Je však nasnadě předvídat, že tato rozdílnost může vzniknout i jako následek neoprávněného využití, či spíše zneužití zisků ze systému nebo nedostatečného plnění daných povinností některými občany. Proto je důležitá důvěra nejen mezi účastníky, ale i důvěra ve stát, který by měl být schopen potlačit a zamezit zneužívání systému. Individualistické tendence občanů zneužívajících systém sociální politiky totiž poškozují druhé. Nakolik je však státní správa pokládána za schopnou případná zneužití odstranit (11)? Jak konstatuje Sirovátka, T. (11, str.40) „toto přesvědčení ovlivňuje důvěru občanů v systém a v jeho kolektivní i individuální spravedlnost - pokud občané anticipují snadnou možnost zneužití systému ze strany ostatních účastníků, je pro ně racionální důvod, aby ze systému odstoupili nebo se zachovali podobně. Ten, kdo tak neučiní, nese individuálně vyšší náklady na kolektivní systém ochrany“.

Sociální politika se dotýká každého občana a to od narození až po smrt (11). V České republice jsou dávky oficiálně rozděleny do několika oddílů – na dávky státní sociální podpory, pomoc v hmotné nouzi, sociální pojištění a dávky sociální péče (12).

1. 6. 2 Systém sociálních dávek a systém sociální politiky

Dávky sociálního zabezpečení jsou nástrojem sociální politiky. Účinnost dávek je zkoumána z pohledu potřeb vyvolaných sociálními událostmi (od narození po smrt), které by tyto dávky měly uspokojit. Obecně je dávka plněna poskytnutím věci nebo peněz. Povinnost plnit dávku může být stanovena na základě smlouvy (občanskoprávní či obchodní) nebo zákona. Plnění na základě zákona je veřejnoprávní povahy a je nástrojem státní (veřejnoprávní) sociální politiky. Veřejnoprávní dávky jsou povinné – zákonné plnění dávky oprávněné osobě, tj. osobě, která splní všechny podmínky stanovené zákonem – či dobrovolné – poskytnuty na základě posouzení. Zákonem je stanoven pouze právní rámec pro poskytování dávky a nikoli povinnost dávku poskytnout. Dávky veřejnoprávní povahy jsou vždy projevem solidarity těch, kdo platí (plátcí daní) s těmi, kteří přijímají dávky (11).

Sociální pomoc a podpora rodině

Pomoc a podpora rodině je obecně uznávanou částí sociální politiky v Evropě a jako součást redistribučních mechanismů se podílí na solidaritě bezdětných rodin s dětmi či solidaritě vysokopříjmových rodin k nízkopříjmovým. Sociální politika na pomoc rodině se zabývá především mateřstvím, rodičovstvím a rodinou, výchovou a výživou dětí v rodině, ochranu dětí a žen v rodině i mimo ni a na pomoc při ztrátě živitele (23). Tuto pomoc zajišťují nejen dávky státní sociální podpory (33), ale i dávky důchodového pojištění, zejména pak vdovský vdovecký a sirotčí důchod (34). Také dávky nemocenského pojištění mají podíl na sociální politice v rámci pomoci rodině, a to dávky vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství, dávky peněžité pomoci v mateřství a podpory při ošetřování člena rodiny (30). Samozřejmě je tu i možnost využití dávek z jiných oblastí sociálního zabezpečení, pokud k tomu nastanou stanovené podmínky (23).

Dávky státní sociální podpory

Státní sociální podporou projevuje stát spoluúčast na krytí nákladů na výživné a jiné základní osobní potřeby dětí a rodin. Dávky státní sociální podpory jsou poskytovány na základě výše příjmu rodiny, jsou rozděleny na **přídavek na dítě**,

rodičovský příspěvek, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné a dávky pěstounské péče (33).

Sociální pomoc ve zdraví a v nemoci

Právo na zdraví je nezadatelným lidským právem a je proto spolu s nemocí předmětem sociální politiky státu. Sociální událostí se zdraví stává v okamžiku, kdy člověk potřebuje ochranu nebo léčbu, která vyžaduje odbornou pomoc a jejíž náklady obvykle přesahují finanční možnosti člověka (23).

Zdraví je osobní zodpovědností, ale i právem občana. Zdraví je výsledkem určité rovnováhy biologického, fyzického a sociálního prostředí. Dojde - li k narušení těchto faktorů, mluvíme o nemoci či chorobě. Sociální událostí se nemoc stává, potřebuje-li člověk pomoc jiné osoby nebo pomoc ekonomickou či pomoc nějaké služby. Tato sociální událost je spojena pracovní neschopností ekonomicky aktivního občana, nebo-li nemožností ekonomické činnosti pro nemoc či úraz. S pracovní neschopností je též spojena invalidita – přechodné či trvalé tělesné či duševní poškození, které v důsledku znamená sníženou pracovní schopnost nebo společenské uplatnění (23).

I zde se projevují obecné principy sociálního zabezpečení, především princip solidarity zdravých s nemocnými. Obecně jsou principy obsaženy v zákonných normách společnosti a to převážně v poskytování sociálních dávek pro tyto události určených (23). Jedná se zejména o dávky nemocenského pojištění (30), dávky důchodového pojištění – **plný a částečný invalidní důchod (34)**, **jednorázové příspěvky podmíněné nepříznivým zdravotním stavem** (zdravotní pomůcky, auto, bezbariérový byt, atd.) a různé **mimořádné výhody** pro zdravotně postižené občany. Kromě částečných či úplných invalidních důchodů pro zdravotně postižené občany je dalším výrazem solidarity zaměstnávání těchto osob (16). To zahrnuje jednak tzv. pracovní rehabilitaci, což je souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením, jednak přípravu k práci, která zahrnuje zapracování osoby se zdravotním postižením na vhodné pracovní místo. Také existují specializované rekvalifikační kurzy a chráněná pracovní místa či chráněné pracovní dílny. Dále jde především o zákonné opatření zadávající povinnost zaměstnavatelům zaměstnávat osoby se zdravotním postižením (36).

Nemocenské pojištění

Nemocenské pojištění je určeno pro výdělečně činné osoby pro případ krátkodobé sociální události, kdy systém nemocenského pojištění zabezpečuje tyto osoby dávkami nemocenského pojištění (15).

Osobám samostatně výdělečně činným stát poskytuje pouze dávky nemocenské a peněžité pomoci v mateřství. Zaměstnancům jsou pak poskytovány dávky **nemocenské** (podpůrčí doba maximálně jeden rok), dávky **podpory při ošetřování člena rodiny**, dávky **vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství** a dávky **peněžité pomoci v mateřství** (15).

Sociální pomoc ve stáří

Rozvoj společenské zdravotní péče, hygieny a zdravotní kultury spojený s rozvojem technologií ovlivnil věkovou strukturu obyvatelstva. I v České republice dochází k prodlužování střední délky života, zvyšuje se i počet obyvatel, kteří se stáří dožijí. Společně s nízkou porodností tyto fenomény zapříčiňují tzv. stárnutí obyvatelstva (23).

Stáří je člověku přirozené a projevuje se v postupném snižování schopnosti pracovat a aktivně reagovat na vnější svět. Stárnutí je proces individuální, složitý a probíhá u různých lidí různě. Stáří není nemoc, ale oba stavy se vzájemně ovlivňují. Stárnutí je spojeno s nárůstem onemocnění chronického charakteru. Stáří přetváří potřeby lidí – mění se skladba stravy, snižují se požadavky na odívání a bydlení, ale zároveň se zvyšují životní náklady o některé potřeby, vyvolané vyšší nemocností a degenerativními procesy. Zároveň je se stářím spojen útlum ekonomické aktivity jedince. Finanční zajištění seniora pak závisí na mezigenerační solidaritě, tedy na míře redistribuce mezi generacemi, od mladých ekonomicky aktivních k ekonomicky neaktivním seniorům (23). Finanční zdroje pro seniory představují dávky důchodového pojištění (34) a dále pak, vzhledem k zdravotní stavu seniora, i některé výhody pro zdravotně postižené osoby (16). Senior může též využít sociální služby, zejména pak příspěvek na péči, služby sociální péče a sociální poradenství (31).

Důchodové pojištění

Český důchodový systém se skládá ze dvou pilířů – povinné základní důchodové pojištění a dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem. Povinné základní důchodové pojištění je dávkově definované, průběžně financované, je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby. Penzijní připojištění se státním příspěvkem je dobrovolné, doplňkové, příspěvkově definované a kapitálově financované (14). Účast na důchodovém pojištění je povinná pro všechny ekonomicky aktivní občany (34). Ze základního důchodového pojištění se poskytují důchody **starobní** (včetně tzv. předčasného starobního důchodu), **plný invalidní**, **částečný invalidní**, **vdovský** a **vdovecký**, **sirotčí** (14).

Sociální pomoc v nezaměstnanosti

Úmluvy Mezinárodní organizace práce o minimálních standardech sociálního zabezpečení definuje nezaměstnanost jako ztrátu výdělku, která vyplývá z nemožnosti získat vhodné zaměstnání osobou s dispozicí k výkonu práce, tedy schopnou pracovat.

Největším nebezpečím je nezaměstnanost dlouhodobá, neboť člověk po určité době ztrácí způsobilost být zaměstnán – sociálně zleniví, zvykne si žít ze sociálních dávek. Ať už je jedinec nezaměstnaný krátkodobě nebo dlouhodobě, je odkázán na solidaritu ekonomicky aktivních občanů, s nezaměstnanými. Formy sociální pomoci jsou pojištění pro případ nezaměstnanosti, sociální podpora, pomoc nezaměstnaným a aktivní politika zaměstnanosti (23). Aktivní politika zaměstnanosti se snaží zajistit maximální možnou úroveň zaměstnanosti. Aktivní politika zaměstnanosti je realizována pomocí rekvalifikací, investičními pobídkami, veřejně prospěšnými pracemi a různými příspěvky pro zaměstnance i pro zaměstnavatele. Dále také existují různé druhy poradenství, cílené programy k řešení zaměstnanosti, stát podporuje zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Nárok na podporu v nezaměstnanosti má každý, kdo splňuje zákonem dané podmínky a kdo se o získání nového zaměstnání aktivně pokouší a zajímá či jinak zvyšuje své šance být zaměstnán (36). Lidé bez zaměstnání mají také možnost požádat si o dávky pomoci v hmotné nouzi, pokud splňují stanovené podmínky (32) a mohou využít poradenských sociálních služeb (31).

Pomoc v hmotné nouzi

Pomoc v hmotné nouzi je moderní systém dávek osobám s nedostatečnými příjmy, který zároveň motivuje tyto osoby k aktivní snaze zajistit si sám prostředky k uspokojení životních potřeb. Vychází z principu, že každý pracující se musí mít lépe než ten, kdo nepracuje, popřípadě kdo se práci vyhýbá. Zákon o pomoci v hmotné nouzi uvádí sedm situací spojených s nedostatečným zabezpečením základní obživy, bydlení a mimořádnými událostmi: hrozí-li osobě vážná újma na zdraví (10), dále je takovou situací živelná pohroma – vyšší stupně větrných pohrom, ekologická či průmyslová havárie, zemětřesení, požár apod. (32). Každý má nárok na poskytnutí základních informací, které vedou k řešení nárazové životní situace a také k předcházení vzniku hmotné nouze. Nedílnou součástí pomoci v hmotné nouzi je i sociální práce s klienty. Dávek, které řeší takovéto náhlé situace je několik – **příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení** (řeší uhrazení nákladů na bydlení tam, kde vlastní příjmy osoby či rodiny nestačí) a **mimořádná okamžitá pomoc** (je poskytována osobám, které se ocitnou v situacích s nutností bezodkladného řešení) (10). Takovou situací jsou, kromě již zmíněných živelných pohrom, také ohrožení sociálním vyloučením (32).

Sociální služby

Zákon o sociálních službách byl vytvořen za účelem sociálního začlenění či prevence sociálního vyloučení fyzických osob v nepříznivé sociální situaci. Upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory těmto osobám. Jedná se o **příspěvek na péči**, kterou dostane od státu člověk, který je kvůli dlouhodobě nepříznivému zdravotnímu stavu závislý na pomoci jiné osoby. Dále je možnost využít **sociálního poradenství**, kdy jsou klientům sdělovány informace (základní nebo odborné), které přispívají k řešení jejich nepříznivých situacích. **Služby sociální péče** mohou být pobytové, ambulantní a terénní. Tyto služby by měly zajistit důstojné prostředí a zacházení se sociálně znevýhodněnými občany. Měly by také umožnit zapojení sociálně znevýhodněných občanů do běžného společenského života. Jedná se např. o pečovatelskou či odlehčovací služby, různé druhy domovů, chráněné bydlení, atd. Zabránit sociálnímu vyloučení napomáhají **služby sociální prevence** a také chrání společnost před vznikem a následným šířením nežádoucích společenských jevů. Mezi

tyto služby řadíme např. azylové domy, nízkoprahová zařízení, různé preventivní programy, krizovou pomoc, atd. (31).

1. 6. 3 Nestátní neziskové organizace

Solidarita nestátních subjektů roste a je uskutečňována převážně mimo nebo jen s omezenou podporou oficiálního státního redistributivního mechanismu. Solidaritu uskutečňuje široká škála aktérů na regionální, firemní, dobročinné či rodinné úrovni (8). Oficiální nestátní neziskové organizace se zabývají obecně prospěšnou činností. NNO jsou na státu nezávislé, stát je nezřizuje a z principu nezávislosti neusilují o politické funkce (29). Jde o sociální služby občanům, kteří mají na sociální pomoc přirozené, ústavou zaručené právo a zpravidla jde i o lidi, kteří se pro svůj zdravotní stav nebo věk nemohou bránit špatným úmyslům. Stát tedy musí provádět dozor a regulaci podmínek provozu takovýchto soukromoprávních sociálních služeb. Proto je nutné provoz jakékoliv sociální služby podmínit tzv. koncesí, nebo – li státním povolením, a nebo jsou takové služby provozovány na základě státní podpory – se smlouvou (23).

V České republice existují čtyři druhy NNO, a to občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy a církevní právnické osoby. Případný zisk těchto společností musí být použit na dosahování vytyčených cílů a fungování dané organizace. **Občanské sdružení** je nejstarším a nejrozšířenějším druhem právní formy nestátní neziskové organizace v České republice. Jeho účelem může být sdílení společných zájmů nebo nějaká jiná obecně prospěšná činnost, jako je poskytování sociálních služeb, vzdělávání, poskytování informací, atd. **Obecně prospěšná společnost** je další právní formou nestátní neziskové organizace v České republice. Obecně prospěšné společnosti poskytují určité obecně prospěšné služby. **Nadací** se rozumí účelové sdružení majetku, které dosahuje vytyčených obecně prospěšných cílů. **Církevní právnickou osobou** může být orgán či instituce církve či náboženské společnosti založené za účelem vyznávání náboženské víry nebo účelové zařízení pro poskytování charitativních služeb. Evidovaná právnická osoba funguje samostatně, avšak je podřízena zřizovací církvi či náboženské společnosti (29).

1. 7 Financování sociální solidarity

1. 7. 1 Koncepce a výdaje sociální politiky

V současných evropských společnostech má velký podíl na politických aktivitách politika sociální. Je faktem, že výdaje vyplácené v rámci systémů sociální péče odčerpávají značné podíly z veřejných financí. Ne jinak je tomu i v České republice, kde deficity v hospodaření státu nutí znovu se zamýšlet nad tím, jak celý systém vyváženě nastavit. Výsledkem by měla být úsporná politika, kde by jedinec a jeho rodina, ne vláda či stát, byli odpovědní za svůj osud a za úroveň svého životního standardu(11).

Každou koncepci sociálního zabezpečení ovlivňuje a podmiňuje předchozí historický vývoj, národní tradice a řada dalších faktorů. Mezi základní faktory patří zejména ty **ekonomické** (velikost vytvořených zdrojů, cenová a mzdová dynamika, vývoj nezaměstnanosti, apod.), **společensko politické** (společensko politická situace v zemi, mezinárodně politické vlivy, např. vstup do EU, apod.) a **demografické** (stárnutí populace, demografické trendy, zdravotní stav obyvatelstva, apod.) (8).

1. 7. 2 Povinné a dobrovolné pojištění

Stát se snaží poskytnout lidem efektivní a bezpečnou cestu sociálního zabezpečení. Proto by měli být zdroje nejen důchodového zabezpečení rozrůzněny do více finančních zdrojů. Nejnovější evropský trend je „vícepilířový“ systém (23).

První pilíř je základní průběžně financovaný (23) – tzv. systém „pay as you go“. Systém PAYG vychází z myšlenky mezigenerační solidarity – zjednodušeně řečeno, výdělečně činní občané odvádí příspěvky na sociální pojištění a z těchto prostředků jsou ihned placeny dávky současným důchodcům (8). Tento pilíř je odborně označován jako vedení pomyslných osobních účtů v příspěvkově určeném režimu. Pojištěné osoby a plátcí pojistného povinně platí pojistné do průběžně financovaného důchodového systému, kde jsou zaznamenávány na osobních účtech pojištěnců, a tyto peníze jsou ihned používány k hrazení důchodů. Budoucím důchodcům budou pak důchody vypočteny z účetního salda na jejich osobním účtu (23).

Druhý pilíř je založen na skutečných osobních účtech pojištěných osob a plátců pojistného. Ti si pravidelně a povinně ukládají část příjmů na reálný osobní účet (23). Příspěvky jsou tedy spořeny, investovány a tím dochází k tvorbě kapitálu (8). Z důvodů maximální opatrnosti musí být vedení těchto účtů (správce, depozitáře prostředků, manažer investiční politiky, atd.) kontrolováno státním dozorem (23).

Třetím pilířem jsou standardní formy doplňkového dobrovolného připojištění, jako jsou životní pojistky, důchodové připojištění, podílové investiční fondy, atd. (23).

1. 7. 3 Zdroje financování

Sociální zabezpečení má čtyři zdroje financování – stát, samospráva (region, obec), zaměstnavatel a občan/účastník (23).

Financování sociálních činností ze strany státu je uskutečňováno z daní (11). Je však také možno čerpat finanční zabezpečení i z jiných příjmů a majetku státu, ale nejčastěji je k financování sociální oblasti užíváno daní – přímých a nepřímých (23). Přímé daně jsou daně z příjmů (8) a daně na veřejnoprávní soustavy pojištění (23), přímo ze státního rozpočtu. Tímto způsobem je uplatňována vysoká míra sociální solidarity, neboť většina občanů do systému vkládá vyšší částky peněz, než se pak k němu zpětně vrací (např. dávky starobního důchodu) (8). Nepřímé daně v sobě obsahují různé druhy spotřebních daní, daně z majetku, z provozu, atd. a jsou většinou důležitějším příjmem státního rozpočtu než daně přímé. Proto stát hradí náklady na systém sociálního zabezpečení ze všech daní (23).

Veřejnoprávní samospráva získává finanční zdroje na sociální činnosti jednak ze státního rozpočtu a jednak z poplatků, popřípadě i darů. Tyto poplatky jsou vlastní příjmy veřejnoprávní samosprávy, platí je obyvatelé obce a obecně se jim říká obecní poplatky (23).

Zaměstnavatelé mají povinnost přispívat na pojištění zaměstnanců a také hradí některé náklady na sociální ochranu nařízenou státem. Zaměstnavatelé tyto platby uvádí jako náklady na pracovní sílu a mohou si je tedy odepisovat z daní (23).

Občan je účastníkem sociální soustavy, musí tedy přispívat na povinnou solidaritu s jinými občany. Solidarita se pak projeví v redistribuci v sociálním prostoru.

Stát se snaží výši povinné solidarity snížit, ale tím pádem může přikázat, aby si občané povinně přispívali na své vlastní sociální zabezpečení – do fondů – a hovoříme poté o sociální redistribuci v čase, o povinném spoření apod. **(23)**.

Různá sociálně prospěšná sdružení a nadace vděčí za část svých příjmů tzv. sponzoringu. Jde o dobrovolné příspěvky na sociální účely od občanů či různých organizací a podniků, které si později mohou alespoň část z těchto výdajů odečíst z daní **(23)**.

2 Cíl práce a hypotézy

2.1 Cíle práce

Cílem práce je zjistit názory běžné populace na uplatňování principu sociální solidarity ve společnosti, zejména v oblasti podpory veřejnosti tzv. vynucené sociální solidarity a to v kontextu vzdělanosti dotazovaných. Vynucená sociální solidarita je vztažena k výši sociálních transferů – redistribuci financí ze státního systému sociálního zabezpečení a pojištění. Dílčím cílem této práce je také zjistit podporu mezigenerační solidarity u občanů České republiky, zda s přibývajícím věkem respondentů roste či klesá. Druhým dílčím cílem práce je zjistit míru důvěry občanů v celkový sociální systém státu (ČR) – ve státní redistribuční politiku.

2.2 Hypotéza 1

Se zvyšujícím se vzděláním respondentů, klesá jejich podpora v uplatňování principu sociální solidarity.

2.3 Hypotéza 2

Se zvyšujícím se věkem respondentů stoupá jejich podpora v uplatňování principu mezigenerační solidarity.

3 Metodika

K získání informací jsem použila kvantitativní výzkum. Jde o zkoumání charakteristik jevů – jejich rozsah výskytu, zastoupení, frekvence a intenzity. Tyto charakteristiky jsou převáděny do souboru stabilních ukazatelů a jsou zjišťovány na velkých souborech jednotek (lidských jedincích) (26).

V mém výzkumu jde o testování hypotéz vztahujících se k sociální a mezigenerační solidaritě uplatňované sociální politikou ČR. Sociální solidarita je vztažena k redistribuci financí ze systému sociálního zabezpečení a pojištění ČR. Mezigenerační solidarita se projevuje účastí občanů v systému důchodového pojištění. Výzkum také sledoval míru spokojenosti občanů ČR se sociálním systémem. Ta se odráží v tom, jakou podporu systém u občanů má a zda mu důvěřují. Souhlas či nesouhlas s uplatňováním principu sociální solidarity byl poté porovnán v závislosti na demografických faktorech – vzdělání a věku dotazovaných.

3.1 Metoda a technika sběru dat

Ve svém výzkumu jsem použila výzkumnou metodu dotazování. Dotazování se opírá o písemné výpovědi respondentů (dotazovaných) (6). Jako techniku sběru dat jsem použila dotazník (*Dotazník – Příloha 1*). Dotazník je standardizovaným souborem otázek, které jsou předem připraveny na určitém formuláři (7). Vyplňování dotazníku bylo zajištěno přímým (předávaným) a nepřímým (elektronická pošta) výzkumem (26). Tyto dva přístupy jsem kombinovala za účelem obsáhnutí širšího a rozmanitějšího výzkumného vzorku.

Dotazník měl v úvodu identifikační otázky (věk, pohlaví, dosažené vzdělání)(7), následovali otázky věnované solidaritě bohatých s chudými, zdravých s nemocnými, ekonomicky aktivních s nezaměstnanými a ohroženými sociálním vyloučením. Další okruh otázek byl věnován mezigenerační solidaritě, poté následovaly otázky míry solidarity bezdětných rodin s rodinami s dětmi a otázky z okruhu důvěry občanů v sociální systém státu. Dotazník byl uzavřen otázkami týkajícími se osobní míry solidarity občanů – aktivit v rámci některé neziskové organizace.

Dotazník obsahoval 21 otázek. Otázky dotazníku měly převážně uzavřenou formu (Ot. 1 – 6, 8, 9, 12 – 14, 18 – 21), bylo v něm ale také použito několik otázek polouzavřených (Ot. 7, 10, 11, 17) a několik otázek otevřených (Ot. 15, 16). Anonymita respondentů byla zachována. Dotazník obsahoval jen okrajové identifikační charakteristiky (věk, pohlaví, dosažené vzdělání). V dotazníku nebyly použity žádné otázky, které by prozrazovaly identitu respondenta.

V rámci mého výzkumu byla též použita metoda analýzy sekundárních dat. Je to metoda opětovného využití již nashromážděných a zpracovaných dat za účelem hlubšího porozumění tématu (3). Tuto metodu jsem používala v průběhu celého vytváření bakalářské práce. Sekundární dokumenty jsou v podstatě již zpracované prvotní prameny, které nebyli vytvořeny za účelem stávajícího (mého) výzkumu (7).

3. 2 Charakteristika výzkumného souboru

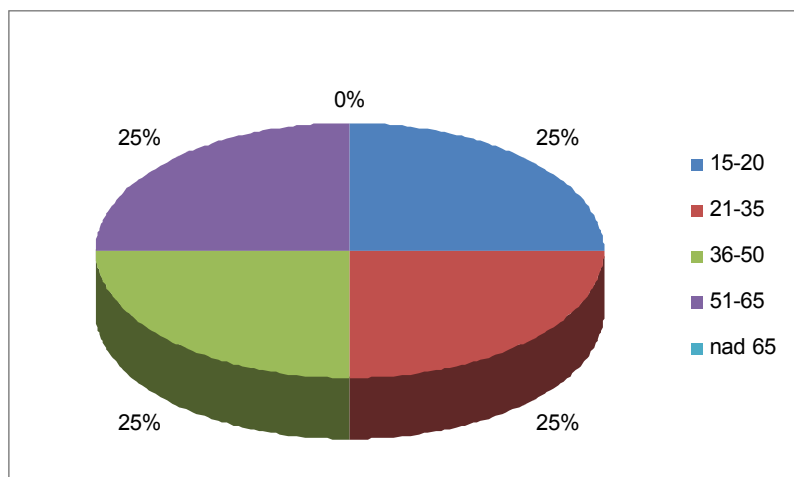
Výzkum byl realizován na základě náhodného výběru vzorku respondentů. Při náhodném výběru jsou jednotky vybírány zcela náhodně a nezávisle na úsudku vybírajícího (27). Vzorek – výběrový soubor je podmnožina jednotek vybraná ze základního souboru (3).

Výzkumný soubor byl determinován věkovou hranicí respondentů od 15 let do věkové hranice nad 65 let, avšak respondenty ve věku nad 65 let se dotazníkem nepodařilo zachytit. Dále bylo pro výběr vzorku určující vzdělání – respondenti byli rozděleni do pěti skupin (základní, vyučen, středoškolské s maturitou, vyšší odborné, vysokoškolské). Dotazníkem bylo osloveno 200 respondentů, přičemž návratnost dotazníků činila 40 %. Výzkum byl prováděn od června po první týden měsíce srpna 2008 a získaná cílová skupina tvořila 80 respondentů. Sběr dat probíhal, jak jsem již konstatovala výše, přímou a nepřímou formou. Přímý sběr dat probíhal převážně na území kraje Vysočina. Nepřímý sběr dat probíhal po internetové síti pomocí emailové pošty, sběr proto není možné lokalizovat.

4 Výsledky

4. 1 Identifikační část dotazníku

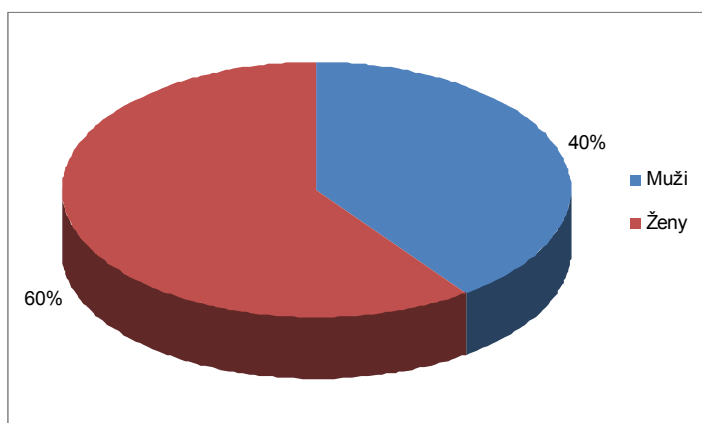
Graf 1: Věk (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů je 25% (20) ve věkové kategorii 15 – 20 let, 25% (20) ve věkové kategorii 21 – 35 let, 25% (20) ve věkové kategorii 36 – 50 let, 25% (20) ve věkové kategorii 51 – 65 let a 0% ve věkové kategorii nad 65 let.

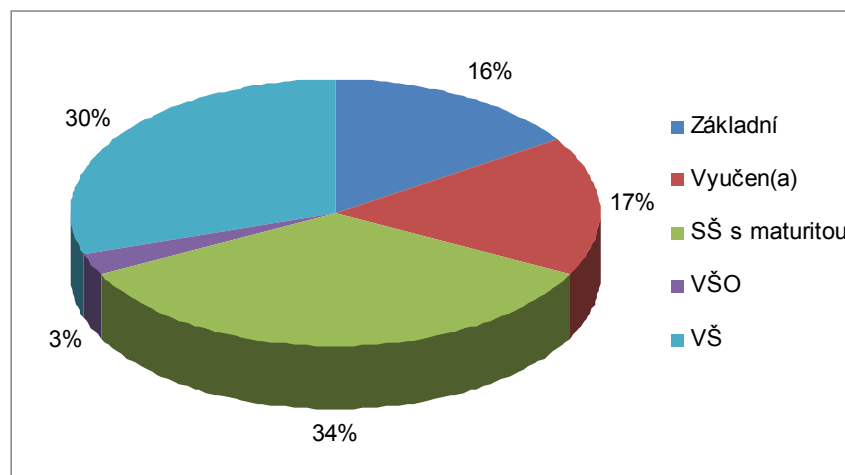
Graf 2: Pohlaví (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů je 60% (48) žen a 40% (32) mužů.

Graf 3: Dosažené vzdělání (v %)

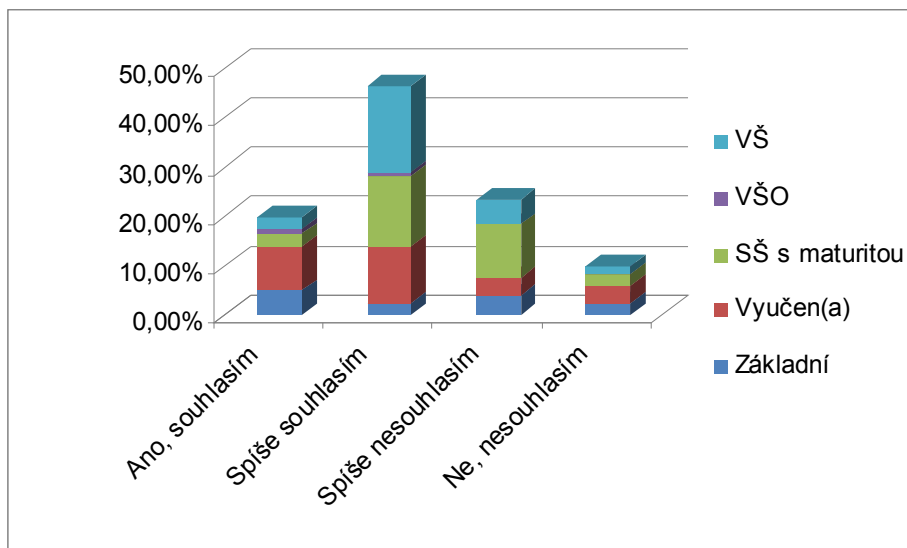

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů dosáhlo 14% (11) základního vzdělání, 27% (22) respondentů se vyučilo v oboru, 30% (24) respondentů ukončilo střední školu s maturitou, 3% (2) respondentů absolvovala vyšší odbornou školu a 26% (21) respondentů dosáhlo vysokoškolského vzdělání.

4. 2 Sociální solidarita posuzovaná v závislosti na vzdělání respondentů

Graf 4: Názor na přerozdělování financí ve směru od bohatých k chudým (v %)

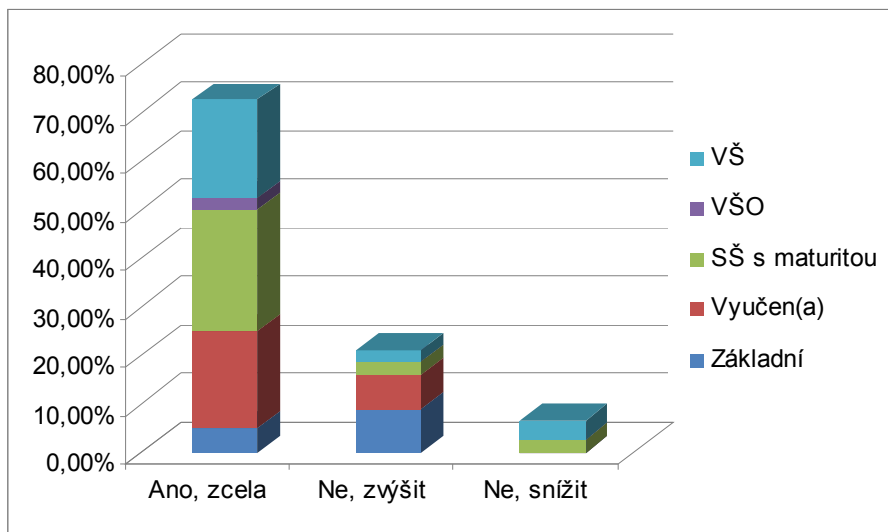
Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 20% (16) respondentů souhlasí s přerozdělováním financí od bohatých k chudým, 47% (37) respondentů spíše souhlasí s přerozdělováním financí od bohatých k chudým, 23% (19) respondentů spíše nesouhlasí s přerozdělováním financí od bohatých k chudým a 10% (8) respondentů nesouhlasí s přerozdělováním financí od bohatých k chudým.

Z 33 – ti (100%) dotazovaných s nižší úrovní vzdělání (základní, vyučen(a)) souhlasí se solidaritou bohatých s chudými 67% (22) a nesouhlasí 33% (11) dotazovaných.

Z 47 – ti (100%) dotazovaných s vyšší úrovní vzdělání (SŠ s maturitou, VOŠ, VŠ) souhlasí se solidaritou bohatých s chudými 66% (31) a nesouhlasí 34% (16) dotazovaných.

Graf 5: Názor na maximální délku 1 roku nepřetržitého pobírání nemocenské (v %)

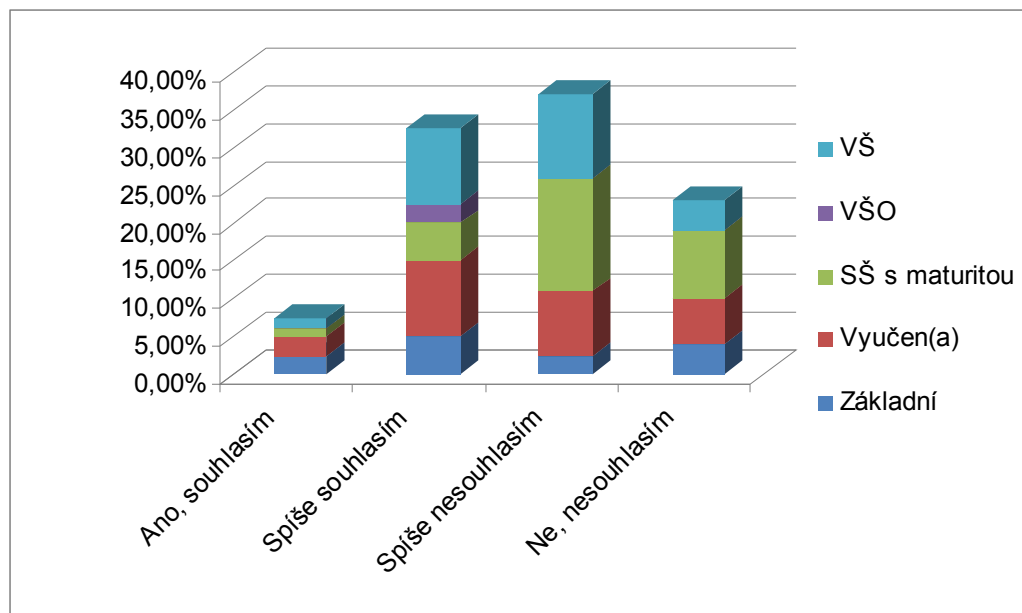
Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 72% (58) respondentům vyhovuje maximální délka 1 roku nepřetržitého pobírání nemocenské, 21% (17) respondentů by tuto dobu prodloužilo a 7% (5) respondentů by tuto dobu zkrátilo.

Ze 100% (33) dotazovaných s nižší úrovní vzdělání (základní, vyučen) 61% (20) dotazovaným vyhovuje maximální délka 1 roku nepřetržitého pobírání nemocenské, 39% (13) by tuto dobu zvýšilo a 0% (0) snížilo.

Ze 100% (47) dotazovaných s vyšší úrovní vzdělání (SŠ s maturitou, VOŠ, VŠ) 81% (38) dotazovaným vyhovuje maximální délka 1 roku nepřetržitého pobírání nemocenské, 8% (4) by tuto dobu zvýšilo a 11% (5) snížilo.

Graf 6: Názor na přerozdělování financí ve směru od pracovně aktivních k nezaměstnaným občanům? (v %)

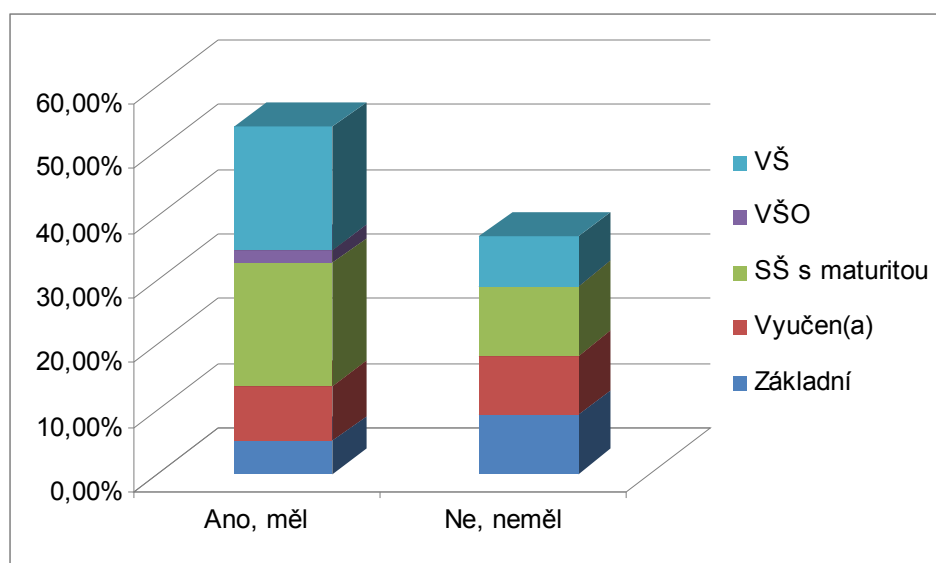
Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 8% (6) respondentů souhlasí se solidaritou ekonomicky aktivních občanů s nezaměstnanými, 32% (26) respondentů spíše souhlasí se solidaritou ekonomicky aktivních občanů s nezaměstnanými, 37% (30) respondentů spíše nesouhlasí se solidaritou ekonomicky aktivních občanů s nezaměstnanými a 23% (18) respondentů nesouhlasí se solidaritou ekonomicky aktivních občanů s nezaměstnanými.

Ze 100% (33) dotazovaných s nižší úrovní vzdělání (základní, vyučen) 48% (16) souhlasí se solidaritou ekonomicky aktivních občanů s nezaměstnanými a 52% (17) nesouhlasí se solidaritou ekonomicky aktivních občanů s nezaměstnanými.

Ze 100% (47) dotazovaných s vyšší úrovní vzdělání (SŠ s maturitou, VOŠ, VŠ) 34% (16) souhlasí se solidaritou ekonomicky aktivních občanů s nezaměstnanými a 66% (31) nesouhlasí se solidaritou ekonomicky aktivních občanů s nezaměstnanými.

Graf 7: Názor na sociálnymi dávky pro osoby ohrožené sociálním vyloučením
(v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 54% (43) respondentů souhlasí s podporou státu (sociálními dávkami) pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a 46% (37) respondentů nesouhlasí s podporou státu (sociálními dávkami) pro osoby ohrožené sociálním vyloučením.

Ze 100% (33) dotazovaných s nižší úrovní vzdělání (základní, vyučen) 33% (11) dotazovaných souhlasí s podporou státu (sociálními dávkami) pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a 67% (22) nesouhlasí s podporou státu (sociálními dávkami) pro osoby ohrožené sociálním vyloučením

Ze 100% (47) dotazovaných s vyšší úrovní vzdělání (SŠ s maturitou, VOŠ, VŠ) 68% (32) dotazovaných souhlasí s podporou státu (sociálními dávkami) pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a 32% nesouhlasí s podporou státu (sociálními dávkami) pro osoby ohrožené sociálním vyloučením.

Tabulka 1: Náзор na sociálními dávky pro osoby ohrožené sociálním vyloučením (v absolutních číslech)

<i>1)</i>	<i>Ano, měl</i>	<i>Ne, neměl</i>
<i>Ano, ale podmínky</i>	14	0
<i>Zamezení kriminality</i>	9	0
<i>Druhá šance začlenění do společnosti</i>	9	0
<i>Musíme pomoci</i>	4	0
<i>Aby měli z čeho žít</i>	2	0
<i>Jiná než finanční pomoc</i>	1	3
<i>Měli by sami pracovat</i>	0	8
<i>Platíme už dost</i>	0	6
<i>Ať se o sebe postarají sami</i>	0	7
<i>celkem</i>	39	24

Zdroj: vlastní výzkum

Z 80 – ti (100%) respondentů na otázku 7 odpovědělo 63 (79%) a neodpovědělo, nebo uvedlo neobjektivní odpověď 17 (21%) respondentů.

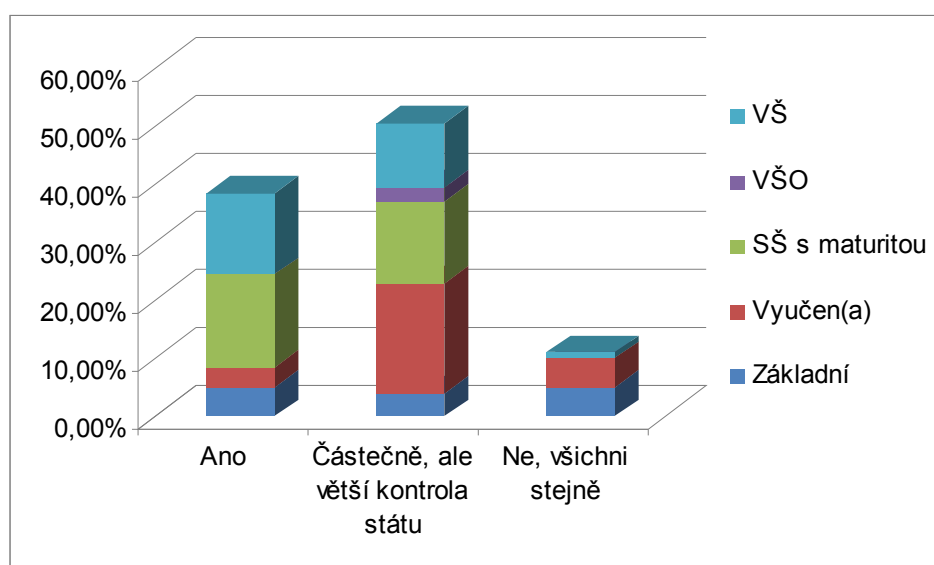
Z 63 – ti (100%) respondentů je 39 (62%) těch, kteří souhlasí se sociálními dávkami pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a 24 (38%) respondentů, kteří nesouhlasí se sociálními dávkami pro osoby ohrožené sociálním vyloučením.

Z 39 – ti (100%) respondentů, kteří odpověděli kladně 14 (36%) připojuje ke své odpovědi podmínky vyplácení dávek pro osoby ohrožené sociálním vyloučením – nejčastěji na omezenou dobu a při aktivním hledání zaměstnání. 9 (23%) respondentů zdůvodňuje tyto dávky zamezením návratu ke kriminálnímu způsobu života. 9 (23%) respondentů chce takto umožnit těmto osobám návrat do společnosti, dát druhou šanci.

4 (10%) respondenti chtějí tímto způsobem jednoduše pomoci. 2 (5%) respondenti chtějí, aby tyto osoby měli z čeho žít a 1 (3%) respondent by těmto osobám poskytl jinou než finanční pomoc.

Z 24- ti (100%) respondentů, kteří odpověděli záporně by 3 (13%) těmto osobám poskytli jinou než finanční pomoc. 8 (33%) respondentů sdílí názor, že by tyto osoby měly jít samy pracovat. 6 (25%) respondentů si myslí, že už „platí tak dost vysoké daně“ a 7 (29%) respondentů chce, aby se tyto osoby o sebe postaraly samy.

Graf 8: Názor na přerozdělování příjmů na základě snahy jednotlivce (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

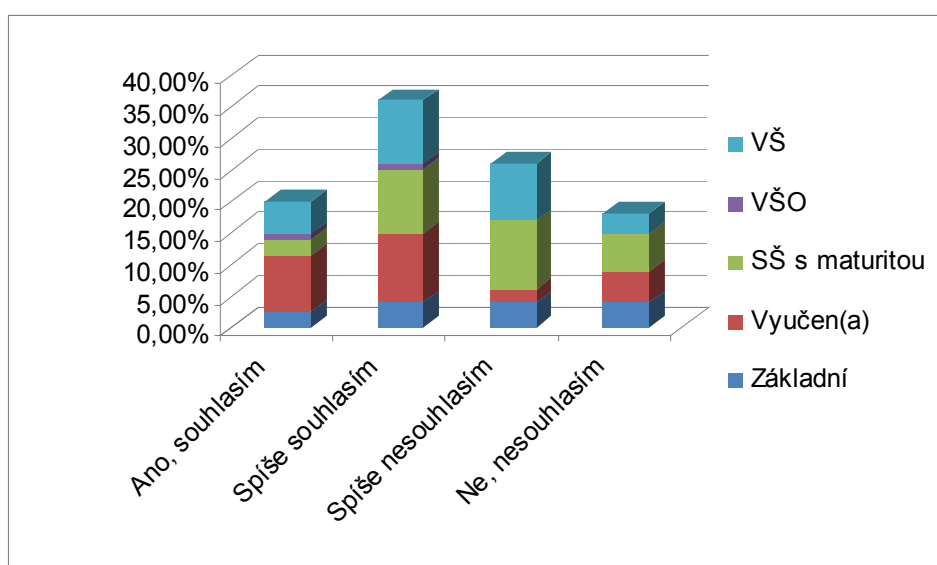
Ze 100% (80) respondentů si 39% (31) respondentů myslí, že příjmy ve společnosti by měly být rozdělovány na základě snahy jednotlivce, 50% (40) respondentů si myslí, že stát by měl tyto příjmy více kontrolovat a vyrovnávat a 11% (9) respondentů si myslí, že by všichni měli mít stejně.

Z 100% (33) dotazovaných s nižší úrovní vzdělání (základní, vyučen) si 21% (7) dotazovaných myslí, že příjmy ve společnosti by měly být rozdělovány na základě snahy jednotlivce, 55% (18) dotazovaných si myslí, že by stát měl tyto příjmy více

kontrolovat a vyrovnávat a 24% (8) dotazovaných si myslí, že by všichni měli mít stejně.

Ze 100% (47) dotazovaných s vyšší úrovní vzdělání (SŠ s maturitou, VOŠ, VŠ) si 51% (24) myslí, že příjmy ve společnosti by měly být rozdělovány na základě snahy jednotlivce, 47% (22) dotazovaných si myslí, že by stát měl tyto příjmy více kontrolovat a vyrovnávat a 2% (1) dotazovaných si myslí, že by všichni měli mít stejně.

Graf 9: Názor na přerozdělování financí ve směru od bezdětných rodin k rodinám s dětmi (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

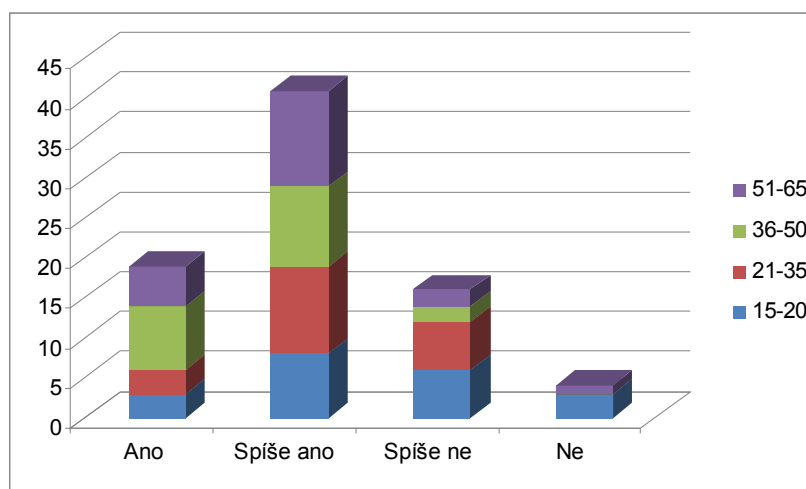
Ze 100% (80) respondentů 20% (16) respondentů souhlasí se solidaritou bezdětných rodin s rodinami s dětmi, 36% (29) respondentů spíše souhlasí se solidaritou bezdětných rodin s rodinami s dětmi, 26% (21) respondentů spíše nesouhlasí se solidaritou bezdětných rodin s rodinami s dětmi a 18% (14) respondentů nesouhlasí se solidaritou bezdětných rodin s rodinami s dětmi.

Ze 100% (33) dotazovaných s nižší úrovní vzdělání (základní, vyučen) 64% (21) dotazovaných souhlasí se solidaritou bezdětných rodin s rodinami s dětmi a 36% (12) dotazovaných nesouhlasí se solidaritou bezdětných rodin s rodinami s dětmi.

Ze 100% (47) dotazovaných s vyšší úrovní vzdělání (SŠ s maturitou, VOŠ, VŠ) 51% (24) dotazovaných souhlasí se solidaritou bezdětných rodin s rodinami s dětmi a 49% (23) dotazovaných nesouhlasí se solidaritou bezdětných rodin s rodinami s dětmi.

4. 3 Mezigenerační solidarita posuzovaná v závislosti na věku respondentů

Graf 10: Náзор na přerozdělování financí od ekonomicky aktivních občanů k občanům v penzi? (v absolutních číslech)

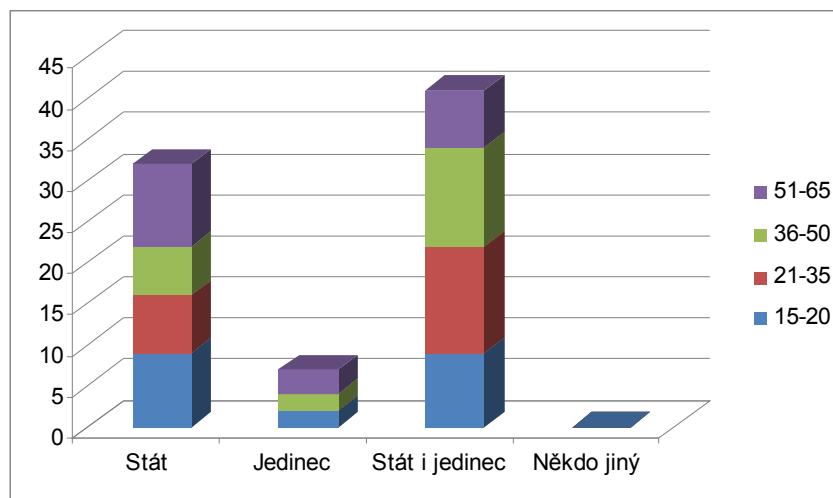
Zdroj: Vlastní výzkum

Z 80 – ti (100%) respondentů 19 (24%) souhlasí se solidaritou pracujících občanů s občany v penzi, 41 (51%) respondentů spíše souhlasí se solidaritou pracujících občanů s občany v penzi, 16 (20%) respondentů spíše nesouhlasí se solidaritou pracujících občanů s občany v penzi a 4 (5%) respondentů nesouhlasí se solidaritou pracujících občanů s občany v penzi.

Z 40 – ti (100%) dotazovaných mladšího věku (15 – 20 let a 21 – 35 let) 25 (63%) dotazovaných souhlasí se solidaritou pracujících občanů s občany v penzi a 15 (37%) dotazovaných nesouhlasí se solidaritou pracujících občanů s občany v penzi.

Z 40 – ti (100%) dotazovaných staršího věku (36 – 50 let a 51 – 65 let) 35 (88%) dotazovaných souhlasí se solidaritou pracujících občanů s občany v penzi a 5 (12%) dotazovaných nesouhlasí se solidaritou pracujících občanů s občany v penzi.

Graf 11: Zodpovědnost za důchodové pojištění (v absolutních číslech)

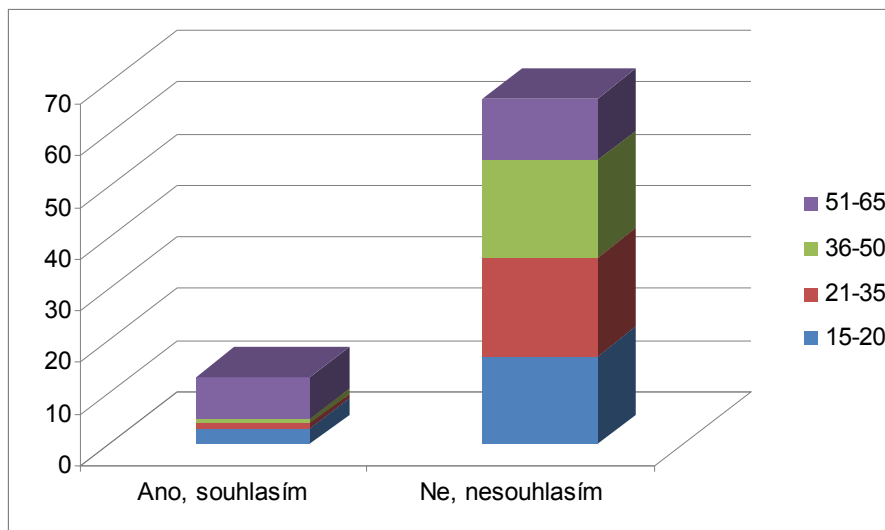
Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 32 (40%) respondentů uvádí, že za důchodové pojištění by měl být zodpovědný stát, 7 (9%) respondentů uvádí, že za důchodové pojištění by měl být zodpovědný jedinec, 41 (51%) respondentů uvádí, že za důchodové pojištění by měl být zodpovědný částečně stát a částečně jedinec a možnost – někdo jiný, uvedlo 0 respondentů.

Z 40 – ti (100%) dotazovaných mladšího věku (15 – 20 let a 21 – 35 let) 16 (40%) dotazovaných uvádí, že za důchodové pojištění by měl být zodpovědný stát, 2 (5%) dotazovaných uvádí, že za důchodové pojištění by měl být zodpovědný jedinec a 22 (55%) dotazovaných uvádí, že za důchodové pojištění by měl být zodpovědný částečně stát a částečně jedinec.

Z 40 – ti (100%) dotazovaných staršího věku (36 – 50 let a 51 – 65 let) 16 (40%) dotazovaných uvádí, že za důchodové pojištění by měl být zodpovědný stát, 5 (12%) dotazovaných uvádí, že za důchodové pojištění by měl být zodpovědný jedinec a 19 (48%) dotazovaných uvádí, že za důchodové pojištění by měl být zodpovědný částečně stát a částečně jedinec.

Graf 12: Názor na zvyšování věkové hranice odchodu do starobního důchodu
(v absolutních číslech)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z 80 – ti (100%) respondentů 13 (16%) souhlasí se zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu a 67 (84%) respondentů se zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu nesouhlasí.

Z 40 – ti (100%) dotazovaných mladšího věku (15 – 20 let a 21 – 35 let) 4 (10%) dotazovaných souhlasí se zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu a 36 (90%) dotazovaných se zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu nesouhlasí

Z 40 – ti (100%) dotazovaných staršího věku (36 – 50 let a 51 – 65 let) 9 (22%) dotazovaných souhlasí se zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu a 31 (78%) dotazovaných se zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu nesouhlasí.

Tabulka 2: Názor na zvyšování věkové hranice odchodu do starobního důchodu? (v absolutních číslech)

2)	Ano	Ne
<i>Nutnost –stárnutí populace</i>	9	0
<i>Pokud práce baví, ať ji dělá</i>	4	0
<i>Dnes lidé žijí déle</i>	1	0
<i>Uvolnění pozic mladším</i>	0	10
<i>Důchodu se ani nedožijí</i>	0	17
<i>Ve stáří snížení schopností</i>	0	20
<i>Individuální hranice</i>	0	7
<i>celkem</i>	14	54

Zdroj: vlastní výzkum

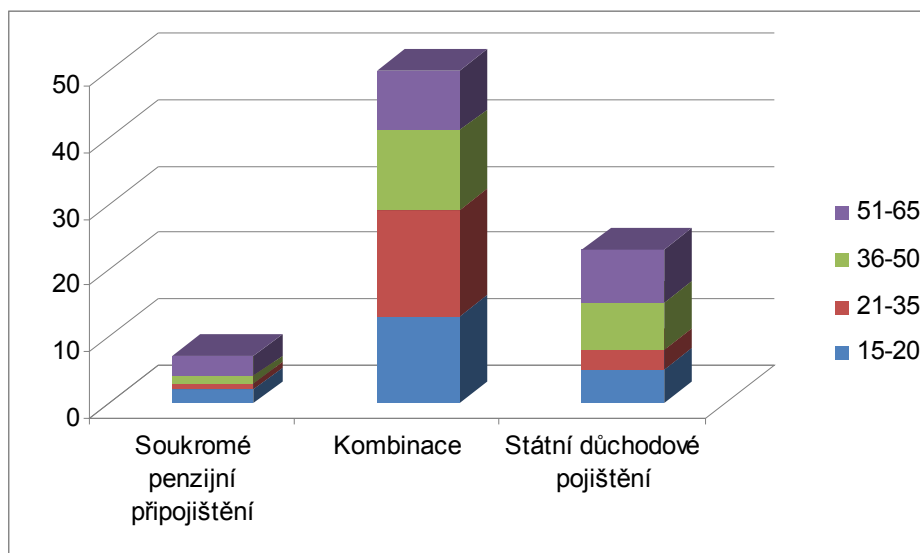
Z 80 – ti (100%) respondentů na otázku 11 odpovědělo 68 (85%) respondentů a 12 (15%) respondentů neodpovědělo nebo uvedlo neobjektivní odpověď.

Z 68 – ti (100%) dotazovaných 14 (21%) souhlasí se zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu a 54 (79%) dotazovaných se zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu nesouhlasí.

Z 68 –ti (100%) respondentů, se v 9 – ti případech objevuje názor (13% respondentů), že zvyšování věkové hranice je nutnost vzhledem k stárnutí populace, 4 (7%) respondenti si myslí, že pokud někoho jeho zaměstnání baví, ať ho provozuje jak dlouho chce a 1 (1%) respondent si myslí, že dnešní populace je zdravější a lidé žijí déle. 10 (15%) respondentů chce, aby stáří uvolnilo pracovní pozice mladým, 17 (25%) respondentů si myslí, že by se v případě zvyšování věkové hranice důchodu ani nedožilo, 20 (29%) respondentů uvádí, že se ve stáří snižuje schopnost odvádět dobrou

práci a 7 (10%) respondentů si myslí, že by měl mít každý hranici odchodu do důchodu nastavenou individuálně.

Graf 13: Podpora soukromého penzijního připojištění (v absolutních číslech)

Zdroj: Vlastní výzkum

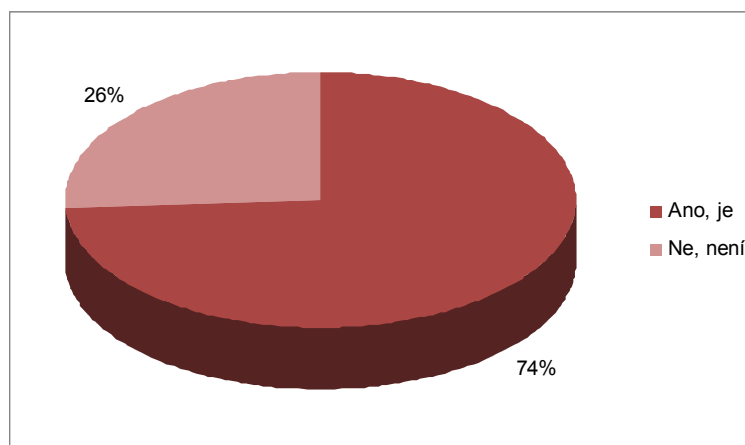
Z 80 – ti (100%) respondentů 7 (9%) preferuje soukromé penzijní připojištění, 50 – ti (62%) respondentům vyhovuje kombinace soukromého penzijního připojištění a státního důchodového pojištění a 23 (29%) respondentů dává přednost státnímu důchodovému pojištění.

Z 40 – ti (100%) dotazovaných mladšího věku (15 – 20 let a 21 – 35 let) 3 (7%) dotazovaní preferují soukromé penzijní připojištění, 29 – ti (73%) dotazovaným vyhovuje kombinace soukromého penzijního připojištění a státního důchodového pojištění a 8 (20%) dotazovaných dává přednost státnímu důchodovému pojištění.

Z 40 – ti (100%) dotazovaných staršího věku (36 – 50 let a 51 – 65 let) 4 (10%) preferují soukromé penzijní připojištění, 21 – ti (53%) dotazovaným vyhovuje kombinace soukromého penzijního připojištění a státního důchodového pojištění a 15 (37%) dotazovaných dává přednost státnímu důchodovému pojištění.

4. 4 Míra důvěry občanů v sociální systém státu

Graf 14: Názor na zneužívání systému sociálních dávek (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů se 74% (59) domnívá, že je státní systém sociálních dávek zneužíván a 26% (21) respondentů si myslí, že státní systém sociálních dávek zneužíván není.

Tabulka 3: V čem/jak je státní systém sociálních dávek zneužíván (v %)

3)	odpovědi v %
<i>Neodpovědělo</i>	35,00%
<i>Nevyplatí se pracovat</i>	34,00%
<i>Příliš dětí – dávky místo práce</i>	13,00%
<i>Práce na černém trhu</i>	7,00%
<i>Nepravdivé info. o příjmech</i>	11,00%
<i>celkem</i>	100%

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 35% (28) na tuto otázku neodpovědělo, nebo uvedlo neobjektivní odpověď. 34% (27) respondentů si myslí, že zneužívání systému sociálních dávek je zapříčiněno poměrem mezi minimální mzdou a sociálními dávkami –

„nevyplatí se pracovat“. 12% (10) respondentů uvádí, že systém dávek je zneužíván v tom, že některé rodiny mají přílišný počet dětí a pobírají na ně vysoké dávky – „sami je nedokáží uživit“. 8% (6) dotazovaných se domnívá, že je práce na černém trhu velmi rozšířeným fenoménem. 11% (9) dotazovaných si myslí, že někteří občané zneužívají systém dávek tak, že uvádějí nepravdivé informace o svých příjmech a majetku.

Tabulka 4: Kým je státní systém sociálních dávek zneužíván (v %)

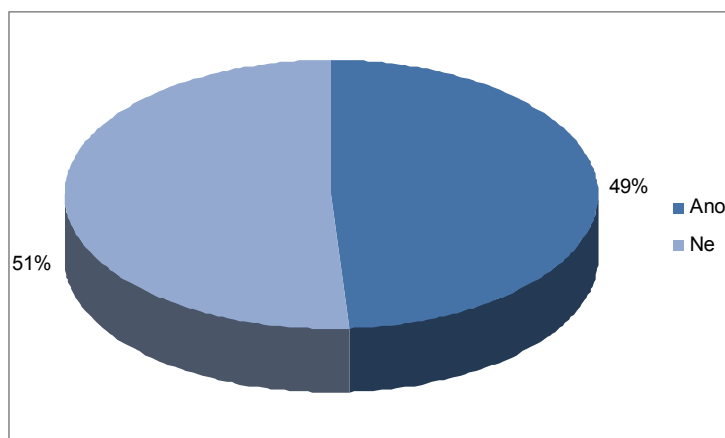
4)	odpovědi v %
<i>Romové</i>	37,00%
<i>Nezaměstnaní, kteří práci nechtějí</i>	33,00%
<i>Sociálně slabé rodiny s více dětmi</i>	12,00%
<i>Etnické menšiny</i>	4,00%
<i>Bezdomovci</i>	9,00%
<i>Kriminálníci a narkomani</i>	5,00%
<i>celkem</i>	100%

Zdroj: vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 25% (20) na tuto otázku neodpovědělo, nebo uvedlo neobjektivní odpověď. 75% (60) respondentů tuto otázku zodpovědělo, někteří uvedli více odpovědí. Odpovědi na tuto otázku je celkově 93.

Z 93 – ti (100%) uvedených odpovědí 37% (34) označuje za původce zneužívání státního systému sociálních dávek Romy, 33% (31) odpovědí označuje za původce zneužívání státního systému sociálních dávek nezaměstnané osoby, které pracovat nechtějí. 12% (11) odpovědí považuje za původce zneužívání státního systému sociálních dávek sociálně slabé rodiny s vyšším počtem dětí, 4% (4) odpovědí označuje za původce zneužívání státního systému sociálních dávek etnické menšiny, 9% (8) odpovědí považuje za původce zneužívání státního systému sociálních dávek osoby bez přístřeší a 5% (5) odpovědí označuje za původce zneužívání státního systému sociálních dávek osoby páchající trestnou činnost a užívající omamné psychotropní látky.

Graf 15: Sociální politika a útlum ekonomické aktivity jednotlivců (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 49% (39) souhlasí s názorem, že sociální politika ČR utlumuje ekonomickou aktivitu jednotlivce a 51% (41) respondentů s tímto názorem nesouhlasí.

Tabulka 5: Faktory sociální politiky, které utlumují ekonomickou aktivitu jednotlivce (v %)

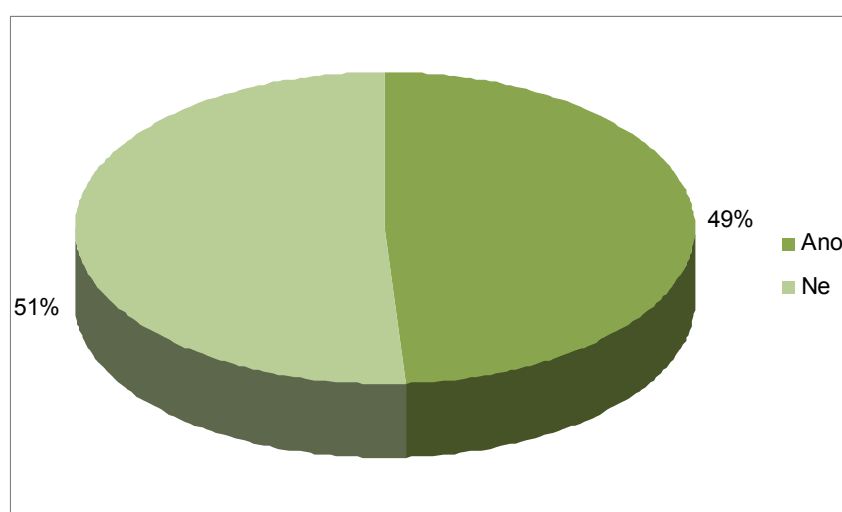
5)	odpovědi v %
<i>Neodpovědělo</i>	67,00%
<i>Nevyplatí se pracovat</i>	26,00%
<i>Záleží na jednotlivci</i>	3,00%
<i>Malá podpora podnikatelům</i>	3,00%
<i>Vysoké daně</i>	1,00%
<i>celkem</i>	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 67% (54) neodpovědělo. 26% (21) respondentů uvádí, že ekonomickou aktivitu tlumí poměr mezi minimální mzdou a sociálními

dávkami – „nevyplatí se pracovat“, 3% (2) respondentů si myslí, že útlum ekonomické aktivity záleží individuálně na jednotlivci, 3% (2) dotazovaných uvádí jako důvod útlumu ekonomické aktivity jednotlivce malou podporu státu malým začínajícím podnikatelům, 1% (1) respondentů uvádí, že příčinou útlumu ekonomické aktivity jednotlivce jsou vysoké daně.

Graf 16: Sociální politika a snižování snahy občanů o lepší životní podmínky
(v %)

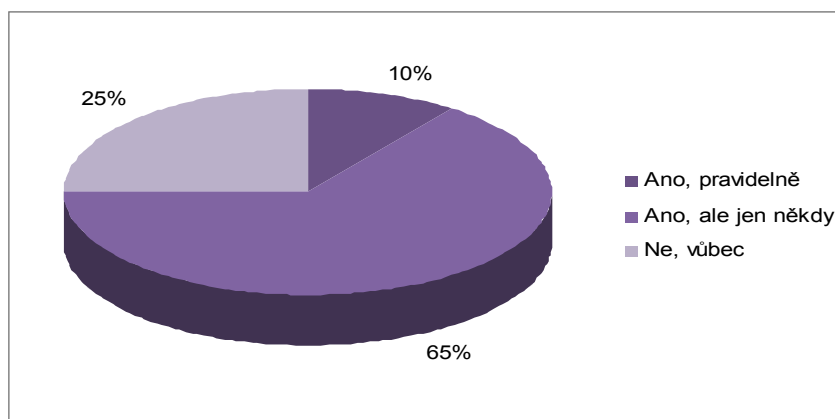

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 49% (39) souhlasí s názorem, že sociální politika ČR snižuje vlastní snahu občanů o lepší životní podmínky a 51% (41) s tímto názorem nesouhlasí.

4. 5 Osobní solidarita – charitativní činnosti

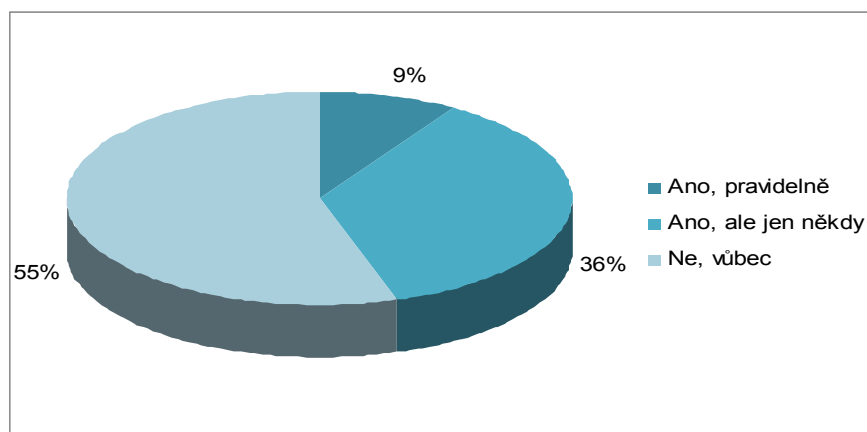
Graf 17: Přispívání finančními příspěvky (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 10% (8) pravidelně finančně přispívá na činnosti nestátních neziskových organizací, 65% (52) respondentů přispívá finančně na činnosti nestátních neziskových organizací nepravidelně a 25% (20) respondentů finančně na činnosti nestátních neziskových organizací nepřispívá vůbec.

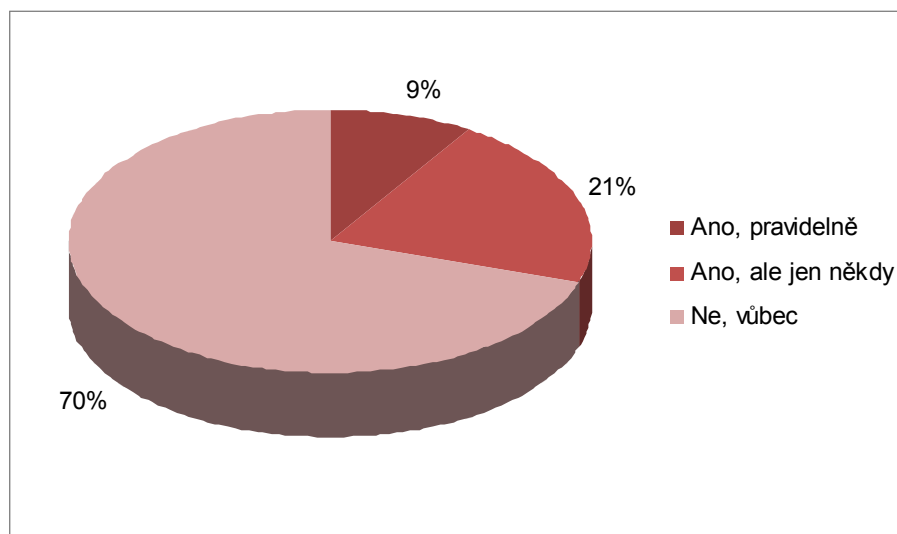
Graf 18: Přispívání materiálními příspěvky (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů 9% (7) pravidelně materiálně přispívá na činnosti nestátních neziskových organizací, 36% (29) respondentů přispívá materiálně na činnosti nestátních neziskových organizací nepravidelně a 55% (44) respondentů materiálně na činnosti nestátních neziskových organizací nepřispívá vůbec.

Graf 19: Dobrovolnické činnosti (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze 100% (80) respondentů se 9% (7) pravidelně zapojuje v rámci nějakých dobrovolnických činností organizovaných nestátními neziskovými organizacemi, 21% (17) respondentů se v rámci nějakých dobrovolnických činností organizovaných nestátními neziskovými organizacemi zapojuje jen nepravidelně a 70% (56) respondentů se v rámci nějakých dobrovolnických činností organizovaných nestátními neziskovými organizacemi nezapojuje vůbec.

5 Diskuse

Hlavním cílem mé práce bylo pokusit se zjistit názor běžné české populace na uplatňování principu sociální solidarity v návaznosti na úroveň vzdělání dotazovaných. Dílčím cílem bylo zjistit míru solidarity mezigenerační a to v kontextu věku respondentů. Druhým dílčím cílem bylo poukázat na to, zda česká veřejnost důvěřuje sociální politice a systému sociálních dávek státu (ČR), nebo zda se obává jeho zneužívání.

Šetření proběhlo jednak přímým sběrem dat převážně v kraji Vysočina a také na blíže nelokalizovaném vzorku respondentů pomocí elektronické pošty. Celková velikost výzkumného souboru činila 80 dotazovaných.

První tři otázky byly identifikačního charakteru – zaměřovaly se na věk, pohlaví a vzdělání respondentů. Věkové kategorie byly stanoveny na 15 – 20 let, 21 – 35 let, 36–50 let, 51 – 65 let a nad 65 let. Respondenty ve věku nad 65 let se bohužel nepodařilo dotazníky zastihnout. V ostatních věkových skupinách bylo vždy po 20 – ti (25%) respondentech. Z celkového vzorku 80 – ti respondentů bylo 48 žen (60%) a 32 mužů (40%). Z toho 11 (14%) respondentů dokončilo základní školu, 22 (27%) respondentů se vyučilo v oboru, 24 (30%) respondentů ukončilo střední školu s maturitou 2 (3%) respondenti absolvovali vyšší odbornou školu a 21 (26%) respondentů dosáhlo vysokoškolského vzdělání.

Čtvrtá až osmá otázka a otázka 13 se týkaly celkové sociální solidarity a byly posuzovány v závislosti na věku dotazovaných.

Čtvrtá otázka (Graf 4) měřila míru solidarity bohatých s chudými. Jak se ukázalo, tento druh solidarity je ve společnosti spíše podporován. Rozdíly v míře podpory této solidarity, mezi respondenty s nižší úrovní vzdělání a respondenty s vyšší úrovní vzdělání byly nepatrné. Konkrétně to znamená, že lidé se základním vzděláním nebo výučním listem tuto solidaritu podporují v 67%. Lidé středoškolsky vzdělání s maturitou nebo absolventi VOŠ a VŠ pak v 66%. Lze konstatovat, že tímto přerozdělováním státních peněz občané vesměs souhlasí.

Pátá otázka (Graf 5) se věnovala solidaritě zdravých s nemocnými. Dotaz zněl, zda respondentům vyhovuje maximální délka nepřetržitého pobírání nemocenské.

V této otázce se již projevily rozdíly v názorech mezi dotazovanými s nižší úrovní vzdělání s dotazovanými s vyšší úrovní vzdělání. Většině (81%) dotazovaných s vyšším vzděláním totiž doba nepřetržitého pobírání nemocenské vyhovuje a dokonce by ji 11% těchto dotazovaných snížilo. Naproti tomu 61% dotazovaných s nižším vzděláním tato doba vyhovuje a 39% by ji ještě zvýšilo.

V šesté otázce (Graf 6) jsem se ptala, zda respondenti souhlasí se solidaritou ekonomicky aktivních občanů s nezaměstnanými. Jak uvádí T. Sirovátka ve svém příspěvku v knize „Dávky sociálního státu“ (11), dávky v nezaměstnanosti se zdály být dostačující 57% dotazovaných ve výzkumu z roku 1998 a pouze 27% si přálo výrazně zvýšit jejich úroveň (11). Lze z toho odvodit, že veřejnost té doby nebyla nakloněna zvýšené podpoře pro nezaměstnané osoby. I z mého výzkumu vyplývá, že česká veřejnost nemá velký zájem o podporování nezaměstnaných. Je možno, že tato neochota souvisí s převládajícím názorem, že většina dnešních nezaměstnaných je často (54%) považována za lidi, kteří nemají opravdový zájem pracovat, jak uvádí výzkum Střediska empirických výzkumů (STEM) 4/2008 (21). V mém výzkumu se solidaritou s nezaměstnanými nesouhlasí 66% dotazovaných s vyšší úrovní vzdělání a 52% dotazovaných s nižší úrovní vzdělání. Podpora této solidarity je tedy o 14% vyšší u osob s nižším vzděláním.

Sedmá otázka (Graf 7) zjišťovala míru solidarity občanů s osobami ohroženými sociálním vyloučením. Zde byly velké rozdíly v názoru na problém mezi dotazovanými s nižším a vyšším vzděláním. Zatímco dotazovaní s nižší úrovní vzdělání s touto solidaritou v 67% nesouhlasili, dotazovaní s vyšší úrovní vzdělání v 68% s podporou osob ohrožených sociálním vyloučením souhlasili. Svá negativní rozhodnutí o podpoře solidarity s osobami ohroženými sociálním vyloučením zdůvodňovali dotazovaní ponejvíce tím, že by se tyto osoby o sebe měly postarat samy, že by si měly samy najít práci a vydělávat si na živobytí. Odpovědi souhlasící se solidaritou s osobami ohroženými sociálním vyloučením byly zdůvodňovány především zamezením kriminality těchto osob a „druhou šancí“ na lepší život. 36% z těch, co odpověděli kladně, si pro tuto podporu kladlo podmínky, a to nejčastěji v podobě aktivního hledání zaměstnání (Tabulka 1).

Rozdělováním příjmů ve společnosti se zabývala otázka číslo osm (Graf 8). Jak uvádí Rabušic ve svém příspěvku v knize „Dávky sociálního státu“ (11), zhruba 33% dotazovaných ve výzkumu z roku 1999 se přiklonilo k přerozdělování příjmů ve společnosti na základě úsilí jedince a 30% se přiklonilo k názoru, že by tyto příjmy měl více kontrolovat stát (11). Z mého výzkumu vyplývá, že dotazovaní s vyšším vzděláním byli více nakloněni přerozdělování příjmů ve společnosti na základě snahy jednotlivce (51%), kdežto dotazovaní s nižším vzděláním se přiklonili k názoru větší kontroly státu nad těmito příjmy (55%). Celkově bylo pro větší kontrolu státu 50% dotazovaných a jen 39% pro názor rozdělováním příjmů na základě snahy jednotlivce. Pouhých 11% respondentů si myslí, že by všichni měli mít stejně. Můj výzkum tedy fakta z předchozího výzkumu, který uvádí pan Rabušic (11), spíše vyvrací, neboť celkově bylo více dotazovaných, kteří byli pro větší kontrolu státu.

Otázka třináct (Graf 9) se zabývala solidaritou bezdětných rodin s rodinami s dětmi. Tomáš Sirovátka ve svém příspěvku v knize „Dávky sociálního státu“ (11) uvádí, že z výzkumu (1998) vyplynula 70 – ti procentní podpora výrazného zvýšení úrovně přídatků na dítě (11). Z toho vyplývá i vysoká míra solidarity s rodinami s dětmi. Můj výzkum toto zjištění potvrzuje – 56% dotazovaných bylo pro solidaritu bezdětných rodin s rodinami s dětmi. V návaznosti na vzdělání bylo procentuálně více souhlasných odpovědí u respondentů s nižším vzděláním (64%) a o něco nižší u respondentů s vyšším vzděláním (51%)

První hypotéza předpokládala, že se zvyšujícím se vzděláním respondentů, bude klesat jejich podpora v uplatňování principu sociální solidarity. Po zprůměrování odpovědí na otázky týkající se problematiky sociální solidarity v závislosti na vzdělání respondentů byla tato hypotéza potvrzena. Nastala však mírná odchylka v otázce sedm - míra solidarity s osobami ohroženými sociálním vyloučením byla o 35% vyšší u dotazovaných s vyšším vzděláním.

Další okruh otázek (9, 10, 11, 12) byl věnován mezigenerační solidaritě a její míra byla posuzována v závislosti na věku respondentů.

V deváté otázce (Graf 10) byla věnována pozornost solidaritě ekonomicky aktivních občanů s občany v penzi. Jednoznačně lze říci, že tento typ solidarity je podporován a to jak mladšími (63%), tak i staršími (88%) respondenty.

Další otázka (Graf 11) se zabývala názorem, kdo by měl být zodpovědný za důchodové zabezpečení občanů. Ve výzkumu Střediska empirických výzkumů (STEM) 05/2008 (22) bylo zjištěno, že většina dotazovaných (70%) si myslí, že je nutné systém důchodového zabezpečení zásadně změnit či nahradit úplně jiným (22). Z toho lze odvodit, že valná většina respondentů nesouhlasí se stávajícím důchodovým zabezpečením, tedy s povinným státním důchodovým pojištěním a dobrovolným penzijním připojištěním. V závěru lze říci, že si společnost přeje, aby se jedinec více podílel na svém důchodovém zabezpečení. Můj výzkum však přinesl opačné výsledky a potvrzuje spíše výzkum prováděný v roce 1999, který uvádí Rabušic ve svém příspěvku v knize „Dávky sociálního státu“ (11). Z výsledků tohoto výzkumu vyplynulo, že odpovědnost za důchodové zabezpečení by měl nést stát (44% respondentů) (11). V mém výzkumu 40% dotazovaných mladšího věku (15 – 20 let a 21 – 35 let) stejně jako 40% respondentů staršího věku (36 – 50 let a 51 – 65 let) uvedlo, že za důchodové pojištění by měl být zodpovědný stát. V míře souhlasu se státem i jedincem jako nositeli zodpovědnosti za důchodové pojištění se věkové kategorie mírně liší. Mladší respondenti s tímto souhlasí v 55% a starší respondenti v 48%. Odpověď, že by měl být za důchodové zabezpečení odpovědný někdo jiný, si nevybral žádný z dotazovaných..

Tématem jedenácté otázky (Graf 12) bylo zvyšování věkové hranice odchodu do důchodu a jaké důvody mají dotazovaní k souhlasu či nesouhlasu s tímto fenoménem. Naprostá většina dotazovaných mladšího věku (90%) se zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu nesouhlasí a dotazovaní staršího věku s tímto fenoménem nesouhlasili v 78 – ti procentech. Jako důvod k souhlasné odpovědi uvedli respondenti nejčastěji (13%), že zvyšování věkové hranice odchodu do důchodu je nutnost vzhledem k stárnutí populace. V nesouhlasných odpovědích se nejčastěji (29%) opakovalo zdůvodnění, že ve stáří se snižuje psychická i fyzická vitalita, tudíž je člověk méně schopný a neodvádí tak kvalitní práci jako někdo mladšího věku. 25% respondentů uvedlo, že by se důchodu ani nemuselo dožít (Tabulka 2).

Podpora soukromého penzijního připojištění byla zjišťována v otázce dvanáct (Graf 13). Podle výzkumu z roku 1998 v příspěvku T. Sirovátky v knize „Dávky sociálního státu“ (11) preferuje soukromé připojištění na důchod 35% dotazovaných a 48% respondentů tuto možnost alespoň připouští (11). Z mého výzkumu vyplývá, že většině respondentů vyhovuje kombinace státního s soukromého důchodového zabezpečení (mladší - 73%, starší - 53%). Státní důchodové pojištění preferuje 20% dotazovaných mladšího věku a 37% dotazovaných staršího věku.

Druhá z hypotéz předpokládala, že se zvyšujícím se věkem respondentů poroste i jejich podpora v uplatňování principu mezigenerační solidarity. Po zprůměrování výsledků můžeme konstatovat, že stanovená hypotéza byla potvrzena. Malá odchylka od ní se nachází v odpovědích na otázku 11, kdy více mladších respondentů vyslovilo nesouhlas se zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu.

Další soubor otázek (14 – 18) byl věnován problematice důvěry občanů v sociální systém státu. Otázky této kategorie se zabývaly především možností zneužívání systému sociálních dávek. Jak již konstatoval T. Sirovátka ve svém příspěvku v knize „Dávky sociálního státu“ (11), podezření ze zneužívání sociálních dávek je v ČR široce sdíleným podezřením. Přesvědčení o zneužívání především dávek v nezaměstnanosti a domněnky o aktivitách v šedé ekonomice jsou v mínění české veřejnosti velmi často zastoupeny (11). Toto konstatování může můj výzkum jenom potvrdit, jelikož 74% dotazovaných odpovědělo, že systém sociálních dávek je zneužíván (Graf 14). Přičemž největší procento (34%) respondentů uvedlo jako původ tohoto zneužívání nevyrovnaný poměr mezi minimální mzdou a výší dávek. Dotazovaní se domnívali, že někteří občané raději pobírají dávky, než aby pracovali. Dost znatelné procento (13%) respondentů bylo toho názoru, že zneužívání dávek probíhá také v rámci rodin, které mají příliš mnoho dětí a raději pobírají příspěvky na děti, než by chodili do zaměstnání. Jako způsob zneužívání (Tabulka 3) označilo práci „na černo“ pouze 7% dotazovaných, což je méně než jak bylo zjištěno ve výzkumu uváděném T. Sirovátkou (11). Práci na černém trhu jako způsob zneužití dávek zde označilo 54% respondentů (11). V mém výzkumu 37% odpovědí považovalo za ty, kteří zneužívají systém sociálních dávek, romskou populaci. Nezaměstnané, kteří jsou pasivní při

hledání práce označilo jako původce zneužívání (Tabulka 4) 33% dotazovaných. Přičemž výsledky výzkumu 4/2008 Střediska empirických výzkumů (STEM) (21) přinesli informaci o tom, že většina dnešních nezaměstnaných je často (54%) považována za lidi, kteří nemají opravdový zájem o práci (21). V další otázce (Graf 15) byl rozebírán útlum ekonomické aktivity jednotlivce vlivem sociální politiky ČR. Více respondentů (51%) s názorem, že sociální politika ČR utlumuje ekonomickou aktivitu jednotlivce nesouhlasilo, ale 49% s tímto názorem souhlasilo a jako důvod (Tabulka 5) nejčastěji (26%) respondenti uváděli, že se lidem nevyplatí pracovat díky nevyrovnanosti poměru mezi sociálními dávkami a minimální mzdou. V otázce osmnáct (Graf 16) bylo prokázáno, že 51% dotazovaných nesouhlasí s názorem, že sociální politika ČR snižuje vlastní snahu občanů o lepší životní podmínky.

Jedním z dílčích cílů práce bylo zjistit míru důvěry občanů v celkový sociální systém České republiky. Ze sebraných dat vyplynulo, že občané ČR systému sociálního zabezpečení spíše nedůvěřují a jsou přesvědčeni o jeho zneužívání.

Poslední skupina otázek byla zaměřena na osobní solidaritu dotazovaných. Jako měřítko bylo použito účasti respondentů na charitativních činnostech. Z výsledných dat je patrné, že velmi málo dotazovaných pravidelně přispívá ať finančně, materiálně či se účastní dobrovolnických činností neziskových organizací. Poměrně často však dotazovaní přispívají některou z výše uvedených možností nepravidelně. Největší procento je však těch, kteří se charitativním činnostem nevěnují vůbec.

Dle mého názoru výzkum splnil svůj účel, a to i přes překážky, které se při šetření prováděném dotazníkovou technikou vyskytly. Domnívám se, že největší překážkou celého výzkumu byla dosti značná neochota respondentů vůbec na dotazníky odpovídat. Polemizovat nad otázkou proč tomu tak bylo, by jistě zabralo mnoho času, vždyť důvodů mohou být stovky. Každopádně, většina respondentů má v otázkách sociální i mezigenerační solidarity jasno a dokáže obhájit svůj názor konkrétními důvody. Domnívám se také, že značná nedůvěra občanů ve stát, je způsobena z velké části nedokonalostmi v systému sociálního zabezpečení, a nezbývá než věřit, že tyto nedostatky budou v co nejbližší době odstraněny.

6 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo prozkoumat oblast podpory, kterou česká veřejnost projevuje sociální a mezigenerační solidaritě uplatňované redistribuční politikou státu a to v závislosti na vzdělání a věku dotazovaných.

Dílčím cílem bylo poukázat na míru důvěry občanů v sociální politiku České republiky a celkově v sociální systém státu

Vymezení hypotéz, stanovených na počátku výzkumu, znělo: Se zvyšujícím se vzděláním respondentů, klesá jejich podpora v uplatňování principu sociální solidarity. Se zvyšujícím se věkem respondentů stoupá jejich podpora v uplatňování principu mezigenerační solidarity.

Pro výzkum, prováděný v rámci této bakalářské práce, byla zvolena metoda kvantitativního výzkumu. Jako výzkumná technika byl použit dotazník o 21 otázkách. Šetření bylo prováděno dvěma způsoby – přímým dotazováním převážně v kraji Vysočina a dotazováním pomocí elektronické pošty. Sebráno bylo celkem 80 platných dotazníků, přičemž návratnost byla 40%.

Domnívám se, že stanovených cílů bylo dosaženo. Sociální solidarita byla podpořena průměrně polovinou dotazovaných. Souhlas s mezigenerační solidaritou byl u respondentů o něco vyšší než u sociální solidarity – zhruba 60%. Dále lze, podle mého názoru, konstatovat, že česká veřejnost státnímu sociálnímu systému spíše nedůvěřuje, a to v lehce nadpoloviční většině respondentů. Poslední otázky výzkumu studovaly míru osobní solidarity v rámci zapojování se do charitativních činností (finanční, materiální příspěvky a dobrovolnictví). Tato část pouze doplňovala celkový obrázek o solidaritě fungující v České republice. Celkově vzato se česká veřejnost charitativním činností spíše nevěnuje, ale průměrně 40% se zapojuje alespoň nepravidelně.

Z výše uvedených informací vyplývá, že solidární citění je u občanů ČR celkem hojně zastoupeno. Ačkoli, solidaritě vůči některým sociálním skupinám, jako jsou nezaměstnaní a osoby ohrožené sociálním vyloučením, není značná část populace příliš nakloněna. Jak vyplývá z další části mého výzkumu, nelibost vůči těmto sociálním skupinám je způsobena z části tím, že jsou považováni za původce zneužívání systému sociálních dávek státu.

Co se týče nedůvěry občanů ve stát, celkem 34% respondentů si myslí, že zneužívání státního sociálního systému je způsobeno nevyrovnaným poměrem mezi minimální mzdou a výší dávek. Jinak řečeno, sociální dávky jsou, dle mínění respondentů, tak vysoké, že se většině osob, které je pobírají, ani nevyplatí pracovat. Práci by totiž získali do rodinného (či osobního) rozpočtu značně méně financí. Obecně známé negativní naladění české veřejnosti k národnostním menšinám se odráží v odpovědích, které měli označit původce zneužívání státního sociálního systému. Značné procento respondentů (37%) totiž uvedlo, že státní sociální systém je zneužíván především romskou částí populace. Další skupinou obyvatel, poměrně často (33%) označovanou jako ti, kteří systém sociálních dávek zneužívají, byli nezaměstnaní.

Domnívám se, že výzkum prováděný v rámci této bakalářské práce přinesl předpokládané výsledky (viz hypotézy) v oblasti sociální a mezigenerační solidarity. Závěry, které byly vyvozeny na základě provedeného výzkumu, by mohly sloužit jako upozornění na obecné sociální naladění české veřejnosti. Také zjištění značné míry nedůvěry občanů ve státní sociální systém by mělo být zváženo. Jak vyplynulo z výzkumu, povědomí o důvodech zneužívání sociálního systému státu je ve společnosti obecně rozšířeno. Nedostatky sociálního systému významně snižují ochotu občanů se do tohoto systému zapojovat. Výsledky by proto mohly sloužit jako ukazatel, které z nedostatků v sociálním systému státu by bylo vhodné řešit v první řadě.

Data získaná pomocí dotazníkového šetření v kvantitativního výzkumu, potvrzují obě stanovené hypotézy. Cílů, vymezených na počátku výzkumu, bylo dosaženo.

7 Seznam použitých zdrojů

1. BOLDIŠ, Petr. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2 (01 0197): Část 1 – Citace: metodika a obecná pravidla*. Verze 3.2. ©, 1999-2002, poslední aktualizace 3. 9. 2002. Dostupné z: <http://www.boldis.cz/citace/citace1.pdf>.
2. BOLDIŠ, Petr. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2 (01 0197): Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů*. Verze 2.5. (2002). ©, 1999-2002, poslední aktualizace 3. 9. 2002. Dostupné z: <http://www.boldis.cz/citace/citace2.pdf>.
3. BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie*. 2. vydání. Praha: Fortuna 2001, 128 s. ISBN 80-7168-754-5.
4. DUBEN, Rostislav. *Teorie a praxe sociální politiky*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999. 203 s. ISBN 80-07079-479-8.
5. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.
6. KOMÁRKOVÁ, Růžena – SURYNEK, Alois – KAŠPÁRKOVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4.
7. KOZLOVÁ, Lucie. *eAMOS* [on line]. ©, 2002-2007, [2007-10-09]. Dostupné z: http://www.eamos.cz/amos/ksb/externi/ksb_305/index.htm.
8. KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*, 3. vydání. Praha: ASPI, 2005. 502 s. ISBN 80-7357-050-5.
9. KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. přepracované vydání. Praha: ASPI, a. s., 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.

10. Listina základních práv a svobod ze dne 16. prosince 1992.
11. MAREŠ, Petr a kol. *Dávky sociálního státu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 188 s. ISBN 80-210-2624-3.
12. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [on line]. ©, 2008 [16. 4. 2008]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.
13. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [on line]. ©, 2008 [16. 4. 2008]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>.
14. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [on line]. ©, 2008 [16. 4. 2008]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/5>>.
15. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [on line]. ©, 2008 [16. 4. 2008]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/7>>.
16. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [on line]. ©, 2008 [16. 4. 2008]. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/8>>.
17. MUSIL, Libor. *Vývoj sociálního státu v Evropě*. 1. vydání. Brno: DOPLNĚK, 1996. 258 s. ISBN 80-85765-62-4.
18. Odborový svaz zdravotnictví a sociální péče České republiky. *Odborový svaz zdravotnictví a sociální péče České republiky* [on line]. ©, 1. 1. 2006 [8. 3. 2008]. Dostupné z: <http://osz.cmkos.cz/CZ/Z_tisku/Bulletin/04_2005/29.html>.
19. PLACÁK, Petr. *Euroskop. cz – věcně o Evropské unii* [on line]. ©, 2006 – 2008, [cit. 2008-4-22]. Dostupné z: <<http://www.euroskop.cz/42037/clanek/historie-vstupu-cr-do-eu/>>.
20. SMUTEK, Martin. *Sociální stát – Úvod do studia*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2005. 135 s. ISBN 80-7041-691-2.

21. STEM. *STEM – Středisko empirických výzkumů* [on line]. ©, 2008 [cit. 2008-6-5].
Dostupné z: <<http://www.stem.cz/clanek/1527>>.
22. STEM. *STEM – Středisko empirických výzkumů* [on line]. ©, 2008 [cit. 2008-6-5].
Dostupné z: <<http://www.stem.cz/clanek/1550>>.
23. TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vydání. Praha: SOCIOKLUB, 2001. 262 s. ISBN 80-86484-00-9.
24. TOMEŠ, Igor – KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo Evropské unie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, 284s. ISBN 80-7179-831-2.
25. Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992.
26. VESELÁ, Jana. *Sociologický výzkum a jeho metody*. 2. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. 92 s. ISBN 80-7194-847-0.
27. VESELÁ, Jana. *Sociologický výzkum a jeho techniky*. 1. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999. 54 s. ISBN 80-7194-188-3.
28. *Všeobecná encyklopedie*. 1. vydání. Praha: DIDEROT, 1999. 482 s. ISBN 80-902555-8-2.
29. WALES, Jimmy. *Wikipedie – otevřená encyklopedie* [on line]. ©, 15.1 2001, [cit. 2008 – 4 – 23]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Nevl%C3%A1dn%C3%AD_neziskov%C3%A1_organizace>.
30. Zákon č. 54/1956 Sb. ze dne 30. listopadu 1956 o nemocenském pojištění zaměstnanců.
31. Zákon č. 108/1996 Sb. ze dne 14. března 2006 o sociálních službách.
32. Zákon č. 111/2006 Sb. ze dne 14. března 2006 o pomoci v hmotné nouzi.

- 33. Zákon č. 117/1995 Sb. ze dne 26. května 1995 o státní sociální podpoře.
- 34. Zákon č. 155/1995 Sb. ze dne 30. června 1995 o důchodovém pojištění.
- 35. Zákon č. 187/2006 Sb. ze dne 14. března 2006 o nemocenském pojištění.
- 36. Zákon č. 435/2004 Sb. ze dne 13. května 2004 zákon o zaměstnanosti.

8 Klíčová slova

- ❖ Redistribuce
- ❖ Sociální politika
- ❖ Sociální pomoc
- ❖ Sociální stát
- ❖ Sociální systém státu
- ❖ Sociální solidarita

9 Přílohy

Příloha 1:

Dotazník

Dotazník

k bakalářské práci na téma

Názor veřejnosti na uplatňování principu sociální solidarity v ČR

Dobrý den,

jmenuji se Barbora Potůčková a jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. V rámci své bakalářské práce provádím výzkum názoru české veřejnosti na sociální politiku státu (dávky) a soukromé aktivity občanů v této oblasti (charita, dary). Prosím, zakřížkujte vždy jen jednu z možností hodících se odpovědí.

Děkuji za pravdivé informace, které mi poskytnete, a zároveň Vás ubezpečuji o jejich naprosté anonymitě.

1) Věk

- ☐ 15 – 20 let
- ☐ 21 – 35 let
- ☐ 36 – 50 let
- ☐ 51 – 65 let
- ☐ Více než 65 let

2) Pohlaví

- ☐ Žena
- ☐ Muž

3) Dosažené vzdělání

- ☐ Základní
- ☐ Vyučen(a)
- ☐ Středoškolské s maturitou
- ☐ Vyšší odborné
- ☐ Vysokoškolské

4) Je správné přerozdělování financí v rámci daní a sociálních dávek ve směru od bohatých k chudým (sociálně potřebným) občanům?

- ☐ Ano, souhlasím.
- ☐ Spíše souhlasím.
- ☐ Spíše nesouhlasím.
- ☐ Ne, nesouhlasím.

5) Vyhovuje vám maximální délka 1 roku nepřetržitého pobírání nemocenské?

- ☐ Ano, zcela.
- ☐ Ne, zvýšil(a) bych ji.
- ☐ Ne, snížil(a) bych ji.

6) Souhlasíte s přerozdělováním financí ve směru od pracovně aktivních k nezaměstnaným občanům?

- ☐ Ano, souhlasím.
- ☐ Spíše souhlasím.
- ☐ Spíše nesouhlasím.
- ☐ Ne, nesouhlasím.

7) Měl by stát podporovat sociálními dávkami osoby, které jsou ohroženy sociálním vyloučením ze společnosti (propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, drogově závislí po ukončení léčby, bezdomovci, atd.)?

☐ Ano, měl. Proč?

.....
.....

☐ Ne, neměl. Proč?

.....
.....

8) Měly by být podle Vašeho názoru rozdělovány příjmy ve společnosti (důchody, sociální dávky...) v první řadě na základě konkrétní snahy jednotlivce?

☐ Ano.

☐ Částečně, ale stát by měl výše příjmů více kontrolovat a vyrovnávat.

☐ Ne, všichni by měli mít stejně.

9) Myslíte si, že je správné přerozdělovat finance státního rozpočtu ve směru od ekonomicky aktivních občanů k občanům v penzi?

☐ Ano, je.

☐ Spíše ano.

☐ Spíše ne.

☐ Ne, není.

10) Kdo by podle Vás měl být nejvíce zodpovědný za důchodové zabezpečení občanů ?

☐ Stát.

☐ Jedinec.

☐ Částečně stát a částečně i jedinec

☐ Někdo jiný

11) Souhlasíte se zvyšováním věkové hranice odchodu do starobního důchodu?

- ☐ Ano, souhlasím. Proč?

.....

.....

.....

- ☐ Ne, nesouhlasím. Proč?

.....

.....

.....

12) Jakou podporu má u Vás soukromé penzijní připojištění?

- ☐ Preferuji soukromé penzijní připojištění.
- ☐ Vyhovuje mi kombinace soukromého penzijního připojištění a státního důchodového pojištění.
- ☐ Preferuji státní důchodové pojištění.

13) Souhlasíte s přerozdělováním financí ve směru od bezdětných rodin k rodinám s dětmi?

- ☐ Ano, souhlasím.
- ☐ Spíše souhlasím.
- ☐ Spíše nesouhlasím.
- ☐ Ne, nesouhlasím.

14) Domníváte se, že je státní systém sociálních dávek v České republice zneužíván?

- ☐ Ano, je.
- ☐ Ne, není.

Pokud jste v otázce 14) odpověděli ANO, pokračujte otázkami 15) a 16). Pokud jste odpověděli NE, pokračujte otázkou 17).

15) V čem/jak si myslíte, že je státní systém sociálních dávek zneužíván?

☐

.....

.....

.....

16) Kým si myslíte, že je státní systém sociálních dávek zneužíván?

☐

.....

.....

.....

17) Utlumuje podle Vás sociální politika České republiky ekonomickou aktivitu jednotlivců?

- ☐ Ano.
- ☐ Ne.
- ☐ Pokud ANO, tak čím?
-

18) Snižuje podle Vás sociální politika České republiky vlastní snahu občanů o lepší životní podmínky?

- ☐ Ano.
- ☐ Ne.

19) Poskytujete (např. veřejnou sbírkou, sponsoringem) finanční příspěvky nestátním neziskovým organizacím (charita, nadace, občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti)?

- ☐ Ano, pravidelně.
- ☐ Ano, jenom někdy.
- ☐ Ne, vůbec.

20) Přispíváte materiálně (oblečení, hračky, potraviny, ...) nestátním neziskovým organizacím (charita, nadace, občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti)?

- ☐ Ano, pravidelně.
- ☐ Ano, jenom někdy.
- ☐ Ne, vůbec.

21) Zapojujete se v rámci nějakých dobrovolnických činností organizovaných nestátními neziskovými organizacemi (charita, nadace, občanské sdružení, obecně prospěšná společnost)?

- ☐ Ano, pravidelně.
- ☐ Ano, jenom někdy.
- ☐ Ne, vůbec.